

Зоя Коруц

КАТУНІ РАБІСІМ

З.К.

ЗОЯ КОГУТ

КУЛЬТУРНІ АРАБЕСКИ

ПОЕЗІЯ І ПРОЗА

diasporiana.org.ua

1969
МЕЛЬБОРН

ZOJA KOHUT

ARABESQUES
HUMOUR AND SATIRE

Слово про автора й обкладинка — Едварда Козака

СЛОВО ПРО АВТОРА

Книжка — легітимація письменника.

Книжкою, а ще першою, автор виказує свою творчу спроможність, рівень та письменницьку кваліфікацію, на основі якої його впускають або й не впускають у літературний світ.

Буває, що хтось розкидає свою творчість по різних журналах та періодичних виданнях впродовж цілих років, але визнання літературної критики не має. Може, якби ті всі твори вибирати і видати книжкою, то виявилось би виразніше літературне обличчя автора і його, можливо, притулили би десь в отому химерному і вибагливому Парнасі.

Але бувають і винятки.

Іноді двома — трьома невеликими віршами автор, наче метеор, «блисне» так, що на нього відразу звернуть увагу і відразу, сказати б, «вичують» незвичайність таланту.

Зоя Когут — саме такий виняток.

Хоч оця книжка — її перша, та авторка вже добре відома, чи не на всіх континентах українського еміграційного поселення.

Перші вірші Зої Когут попали, може навіть дещо випадково, на сторінки сатиричного журналу «Лиса Микити» приблизно десь перед двома роками і відразу звернули на себе увагу як самих читачів, так і літературних спеців.

Тут авторка може ще багато завдячувати теж відомій акторці Ірині Кобзар — Залеській, яка, перебуваючи в гостях в Америці, привезла з собою з далекої, глухої, як у нас тут кажуть, Австралії деякі вірші і їх найперше на терені Америки спопуляризувала. Мистецький Нью Йорк улаштував тоді окремий авторський вечір Зої Когут, а потім її вірші почали тут і там включати у програми літературних і розвагових вечорів.

Зоя Когут — передовсім сатирик.

Поетів, творчість яких можна би назвати сатирою, у нас дуже не багато. Коли взяти під увагу, що сама сатира та її існування в даній історичній добі є найкращим барометром творчої свободи і демократизму народу, то не дивуймося, що там в Україні цей літературний жанр зовсім завмер, або як ще десь нидіє, то хіба під плащиком одиноким можливої творчої конспірації, якою є віршована байка. Поза тим сатира в радянській літературі фактично не існує. Тому на українських сатириків на еміграції спадає подвійна роль, не тільки вдержати сатиру на належному літературному рівні, але теж бути самотніми репрезентантами сатиричного жанру в українській сучасній літературі.

Сатириків-гумористів у прозі ми сьогодні маємо, як на наші спроможності, доволі гарне число. В сатирі, як поет «чистої води» до сьогодні «богував» у нас на Парнасі самотній Бабай, він же — Богдан Нижанківський.

З появою цієї книжки, він, як добрий джентельмен, відступає біля себе місце дамі — поетці сатиричного жанру високого рівня та великої громадської відваги — Зої Когут.

ЕКо.

ВІРШІ ГУМОРИСТИЧНІ Й САТИРИЧНІ

КУЛЬТУРНІ АРАБЕСКИ

Забуті Богом і людьми,
Деся там жили вони самі
В сусідстві з будяками,
Роками...
Часами хтось до них «упав»,
Часами хтось їм лист прислав,
Або у скринці поштової
Лежав рахунок вже новий.
Часами...

Вони обов'язки публічні
З запізненням сповняли,
Жили спокійно й симпатично:
Пилю, робили, їли, спали...
На церкву і на дім давали
(Коли їх добре притискали),
Але на зборах не бували,
Де реформаторські уми
Мотлошаться безплатно.
А як сварились то... приватно.

Отак собі жили вони.
Платили борг, як мали змогу
(А хто між нами без боргу?)
Та користь світові загальна
Була з них дуже мінімальна
(Чи й взагалі якась була!),
Мовляв: ані то свічка Богу,
Ані то чорту кочерга...
І світ би їх забути міг,
Та випадок один поміг.

Є в нас мужі, що розпинають
Себе на громадських хрестах,

Вони зі скромністю страждають
На самовибраних постах.
За це вони не вимагають
Ні лаврів, гімнів, ні вінків:
Ім вистачає подив світу
І точне функції ім'я,
Щоб знали всі, хто є цей «Я»,
І щоб колись нагробна плита
Гласила: «Тут лежить Макар —
Достойний муж і секретар.
Він посвятив себе ідеї,
І жив він, і живився нею,
Писав листи, складав горою,
Поки й помер від — геморою.
Тож спи спокійно в небесах,
Ми підем по твоїх стопах!»

Ось ті мужі, у спільній праці,
Вогнем палаючи святим,
Узріли брак цивілізацій
Своїх овець. І поза тим
Ще й деякі культурні шпари
В ідеології отари.
То й почали думки плести,
Мораль як люду піднести.
А що виховує народ,
Окрім церковного подвір'я?
Задумались мужі довір'я...
«Річ ясна — джерело моралі
Лежить у танцювальній залі!
Тож зробимо, щоб люд гуляв,
Дамо народові — забав!!

Дали... Пливе народ в екстазі
З околиць, міста, передмість.
Спішить добути ліпших місць,
Та й показати всім, до речі,
Свої алябастрові плечі.
Чи свій новий костюм англійський,
Фасоном суперіталійський...

Цокочуть об паркет обцаси,

Цілують ручки ловеласи,
З пляшок позичено «еспріт».
Діяч з метеликом сіяє:
«Отак культура виглядає!...»
Не дарма вкладено зусиль
І метушіння без угаву —
Вже навкруги десятки миль
Почули люди про забаву.
Прийшла й в околицю далеку
Ця вістка в передлітню спеку.
Схопилась господиня хати:
«Ми теж там мусим побувати,
Чи ж ми старі? Чи ж я погана?
Чи ж не смарую я щорана,
А часом навіть перед сном,
Обличчя свіжим огірком?
А як обвину стан шовками,
Від злости збліднуть інші дами!
Побачиш!» — гордо закінчила
І перед зеркалом задком
Самозахоплено крутила.

Часм відчищені всі плями
З убрання з білими пасками,
Блищать пастовані штиблети,
Біліють випрані манжети,
Краватки делікатний взір
Чарує серце, тішить зір.
Мозолі зрізані докладно,
І руки вимиті порядно,
Геть зник увесь і пил і бруд.
Нехай роззявить рота люд,
Хай знайде трішечки пошани,
Бо перед ним є образ — пана!

Герої наші на таксівці,
(Щоб показати свій стандарт),
Смерком з'явилися в домівці.
Який тут рух! Який тут гвалт!
Вони з квітками у кишені
По залі гордовито йдуть,
Як матадори по арені...

За ними голоси гудуть:
«— Хто то? А звідки? Авто мають?
А телевізію? Теж ні?
Чогож так груди випинають?

— Чи та, що з ним, його дружина?
Ну, брате, й туша! Сто чортів!
Нівроку, добра половина!
Недаром він отак змарнів!

— Ви бачили її суконку?
Який покрій?! Яка коронка?!
Ах, що то за дикунський смак!
Чи ж їй не звісно, що по моді
Вже бедра носяться насподі,
З давен давна. А не отак
Десь нагорі, як то бувало!
І що пластичність власних форм
Тепер для світу річ відсталала!»

Вони ж не чули пересуду,
А серед гомону і гуду,
Не обертаючись навколо,
Швиденько пхалися до столу.
Назустріч — радість привітань,
Блиск імітацій та убрань.

— Цілую ручки! Добрий вечір!
— Гальо! Це ви? Який сюрприз!
Чи ви вже бачили, до речі,
Мій двадцятиконевий віз?...
— Вітання вам в Народнім Домі!
Сідайте, просим. Ви знайомі?
Це панна Ксеня Зачуприна,
Що студіює медицину,
Це пан інженер і дружина,
Дозвольте — це пан доктор Пшик
Й шановна пані докторова.

— Чи ви, припадком, не зі Львова?
— Я? Ні... Ах, прошу вас, даруйте
І рук мені ви не цілуйте —

Не можу звикнути до того...
— Ага! То ви із інших зон...
Привчайтесь, — знаєте, фасон...
Ну, та сідайте, це нічого...
— Та вже б і випити щось час.
Що ви на це, шановне панство?
Є в нас вино, лікер, коньяк...
— Але ж і віз мій кадиляк!
Кажу тобі, то віз на славу...
— Були в мої часи забави!
Ех, я своє відтанцював...

Тісним півколом за столами,
Що аж угнулись під пляшками,
Сидить еліта еміграцій...
Хлюпоцуть хвилі конверсацій.
А з стін, на лисини й обличчя
Так сумно дивляться сторіччя.
То свідки вславлених часів:
Шевченко, Леся і Хмельницький,
Франко, Петлюра і Шептицький...
Питають очі їх без слів:
«Хто ви? Скажіть нам, ради Бога!
І що між нами є спільного?»

Забава йде. Народ гуляє —
Танцює, п'є і розмовляє:
— Один гальон?! Та ще й олива!?
Ну, це коштовна перспектива!...
— А, що там! Я гоню дві зміни,
На вікенд маю овертайм,
Зате вже вільної хвилини,
Куди б не виїхав Степан,
Селепки всі ковтають слину!
Так, так. Степан тепер вже пан!

— Я не могла попросту спати,
Аж доки, пані, Тосьо мій
Не виложив килимом хати...
— Я вірю, пані, те самій
Мені прийшлося пережити —
Без килимів не можу жити...

— Прийшов я, значиться, на збори
І чую, як реве той хам.
Не витримав, підвівся сам...
Залив йому я поза шкіру!
Кажу я: «Пане! Знайте міру!
Не забувайте, де ви є —
Це ж сіті вам, не Копичинці!!!»

— Я на своїй поштовій скриньці
Поставив так: «Магістер Шпак»
Не просто Шпак — щоб знала **маса**,
Що в домі цім є інша кляса,
А не селепко із села!
Бо як інакше би пізнали,
Що ми є інтелектуали?
— Ну, як Грицько? Уже здоров?
— Що та оркестра грає знов?

— Гей! Вальчик просим! Просим вальця!
— А торт у неї був з закальцем...
— Ну, випийте! Я вас так прошу...
— Я завжди цю обручку ношу,
Люблю, ви знаєте, опали...

Крутились люди, танцювали,
Музики грали, грали, грали...
— Хто то з монрівськими боками
В розмові з паном Кобзарем?
— Де?
— Справа, просто перед вами...
— Ах, там... То пані Чорнозем.
— Ну що за баба апетитна!
Вона мужатка чи самітна?
— Хе-хе... дивись наш брат палає,
А що як жіночка дізнає?...
Фокстрот тріщав.

— Даю вам слово,
Що ви танцюєте чудово!
Ах, Ніна! Золоте ім'я!
Чи можу так вас звати я?
(Схиляється обличчя нижче)
Я мрію вас пізнати ближче...

(Під довгим носом піт стікає)
А що як чоловік дізнає?...

— Дивлюсь — ідуть більшовики!
І цілий яр, як на долоні.
Я їх відразу — на штики!
Цілу компанію з розгону!
Взяв сорок хлопців до полону,
А сорок перший з ляку втік...

— Ви, як розумний чоловік,
Скажіть: що є життя? Обман?
— Ні, ні! Життя, кохана пані,
Є фі-зі-оло-гічний стан...

Ти, Грицю (гик!) чи чуєш брате?
Підлий нам (гик!) Підлий вина...
— Та звідки маю підливати,
Як ти вже видудлив до дна?
— Хто? Я? Свиня! Ти є свиня!
Тебе не хочу більше знати...

— Таких, як він, нам, власне, й треба:
Активний, пильний і стійкий.
Він, знаєте, за хист такий
Колись дістанеться до неба!
— В такому разі я б сказав,
Що вже волю в пеклі бути,
Щоб там його промов не чути,
На котрих тут завжди дрімав...

— О, бой! Ви, справді, дуже фані...
Як буде це по-українськи?
Я все вогорю по-англійськи,
Бо між студентами кручуся.
— Ви студюєте?

— О, шур!
Вже другий рік, як шити вчуся...

— Же тем... Амур...
— Ах, ви у Франції бували?

Чи ви щось Шереха читали?
Повірте, він прекрасний критик,
І психолог і аналітик!
Чи чули ви, що він зробив?
Він породив значіння звуків:
«Чи-чи», «Сю-сю», «Бе-бе», «Му-му».
Прийшло би в голову кому
В тім бачити нову науку?
Тут, пане, справді, глибина!
Тут геніяльність пахне зразу!
Як я сказав би вам «свиня»,
То це тепер вже не образа,
Бо у сполучі «ес» і «ня»
Ви ніжність бачите відразу.

— Гальо! Андрію! Як там, куме?
Скінчив будову?

— А, чортма!
Схотілось бабі три бедруми,
Та звідки взять — грошей нема...

Ця пляшка (гик!) на м-моє ко-конто...
— Мій тип є Генрі Беляфонте.
Чи ви його каліпси чули?
Які уста! Які мускули!!!
Почую спів його — конаю...

— Ой, лишенько! Я знаю, знаю,
Ми теж на шифі бідували...
А як зрацали...! Як зрацали...

— Тутошні? А-а, це темні маси.
Ментальну вищість нашій расі
Усі вони признати мусять.
І я не падаю на дусі,
Одному тут вже показав:
Зчепились ми на темі «єго»
Я делікатно так почав:
«Твоє є «єго» до нічеґо...»
І ще багато поясняв,
Та він нічого не второпав.
Ні. Це, мій пане, не Європа,

І я сюди приїхав здуру...
— Канешно. Где уж здесь культура!?

— Долі доль. Май рокен-роль
Данс віс мі, тірім-бім-бі...
Ах, Мері, що то за забава?
Дурна, стара, нудна і млява.
Ходім за двері на хвилинку,
Та спершу добре витри шмінку.

— Збирайся, жінко, час додому,
Нас тут застане білий день...
Я аж тепер відчув утому
Від віскі, танців і пісень...

Надворі, справді, вже сіріло,
На сході небо проясніло
І віяв ранній вітерець.
— Ходім, забаві вже кінець,
Вже нагулялася доскочу...
— Ні! Я додому ще не хочу...
І він подумав: «От потвора!
Вона удома вічно хвора,
Все щось болить, все щось бракує,
А тут — подумасш — дівиця!
Приспівує і джэнджуриться,
Хоч, певно, досі ніг не чує.
А є тут... Ох! Яка кубіта!
Як цілий оберемок літа!
Горить в руках... Мені здавалось,
Вона до мене притискалась...
Хе-хе... лише б я забажав...»
Він кинув поглядом і встав...

І жінка в мрії поринала:
«Ах, скільки літ я змарнувала!
Ні, він мене не розуміє,
Від мого чару не п'яніс...
А інші... О, чужі п'яніли!
Які слова мені казали!
В танку як ніжно притискали,
Аж мені лиця паленіли...»

Та хоч які солодкі мрії,
Хоч як там серце шаленіє,
Як поривається кохати,
Але вже час — пора до хати.

І з того дня життя змінилось,
Попросту вирвалось з орбіт,
Хоч зовнішньо усе крутилось,
Як перед виїздом у світ.
Тепер на гулянки народні
Вони летіли стрімголов.
Вона втискалась в сукні модні,
А в нім — приємно грала кров...

І сталась з ним ґрунтовна зміна:
Носив штани він по коліна,
Краватку з фльорою Гаїті, —
І всі знайомі в світському світі
Казали: «Ах, який прогрес!»
Її ж оновлення процес
Відбувся теж: навчилась пити,
По-панськи тонко говорити,
І вже без внутрішньої муки
До поцілунку пхала руки.

Тож маємо фактичні дані,
Що при старанні і бажанні
Культуру — можна прицепити...

ІСТОРІЯ АВСТРАЛІЇ

Під нашої плянети згрублим пасом,
Там, де б носились підштанці Землі,
Лежить, забута долею і часом,
Велика латка на блакитнім тлі...

Згори — надщерблена, підгризена долини,
На колір сухаря, пожовклого з нудьги,
Стирчала загадкова ця країна,
Наїживши до світу береги —

Довгенько... Десь зростали піраміди,
Рубались нації під християнський крик,
А тут — щасливо пік сусід сусіда,
І приправляв його, немов шашлик,

І їв без вилки... Самозрозуміло,
Британський світ такого не стерпів !
Тому — лише Австралію відкрили,
Тубільцям враз культуру прищепили,
Позбавивши їх звичок і — голів...

І відступивши їм англійську грипу.
Австралія ввійшла в список держав —
І стала напівсонно, напівсліпо
Бажати власних напрямків і прав.

А головне — нових каналізацій,
Мостів, податкодавців і доріг...
І тут — щаслива злука ситуацій:
Австралія шукала рук для праці,
А ми — зупинки для скитальських ніг...

З обох сторін лиш «бізнес», більш нічого,
Без краплі будь-якого почуття:
Вона нам для життя давала змогу,
А ми давали їй — своє життя.

І хто був більше щедрий — знає небо...
Так от, струсивши пил воєнних літ,
Ми попливли, для дальшої потреби,
Хоч в молодий, та вже беззубий світ...

І допливли. Австраліє! О, Раю!
Забутий чар наповнених склепів!
І де не глянь — від «баю» і до «баю»,
Байдужість до людей і сентимент до — псів...

(Як жаль, що ми трималися двоногого...)
Матільди волсінг, паби, Боб і буш.
Австраліє! А поза тим — нічого
Конкретного для спорожнілих душ...

Ані ненависти, злоби, ані любови,
Ні боротьби, (крім у своїх рядах).
Життя біжить покійно й показово,
Вливаючись в для нас готовий шлях,

Де, вип'явши патріотично губи,
Ми бережем від чужини народ:
Захоплено описуючи шлюбви,
Сестри по крові — з гідним містер Уотт...

Де, з нас самих зліпивши Україну,
Й підкреслено найжившись грудьми,
Ми гордо стали проти «культобміну»,
З землею, де жили колись і ми.

Де й нас не всіх за мужність перебили,
Бо ж ви та й я, здається, ще в живих!
Чому ж на волі кричимо щосили,
Проти подібних нам, а то й таких самих,

Як ми були колись, як ще жили на рати,
В країні черг, Луб'янок і страху?
Та де вже нам дрібниці пам'ятати,
В добу ідейно-ярого спіху...

Женем в думках! Обміни чи культури,
Ми проти — за, чи тобто навпаки...
Між іншим, де ж поділись кокабури?
Де «паби», буш, Матільда й шашлики?

Вони є легкостравніші й барвисті,
Хоч буш останнє трохи й пригорів,
Зате — все інше на старому місці,
А от шашлик вже роблять з — баранів...

І тут історію цікавої країни,
Ми перервем на шашликовім тлі.
Лежить вона, підгризена здолнини,
Смішна земля — і ми на цій землі...

ЗБОРИ

Проблеми, хори та балети.
І протоколи, і слова,
І відбудови, і квартети,
І секретар, і голова...

І членів кількість, і папери,
Думок тягар і сплячий зір,
І АБН і УГавери,
Мир і війна... війна і мир...

Справа «формальна» і так далі,
Тому подібне й тобто те...
І «чи то знають ті централі,
Що діло вузько не просте?...»

Летить черга хвилин у вічність,
І все без зміни, до біди:
Дірки в кишнях, патетичність,
І — в ступі товчення води...

МІРКУВАННЯ

Мельборн, Сідней, Аделаїда,
Канберра, Брізбен, Балларат —
Чужі слова, чужі сусіди,
Чужа земля, хатини, види,
А поміж цим усім — наш брат!...

Куди ж ти, доле, розтрусила
Нащадків славно-давніх Ант?
Чи ти для того їх творила,
Щоб з них вродився Емігрант?

Мовчить. Не хоче відповісти.
Сідней... Мельборн... Чужі слова,
І в кожному «сіті», тобто місті,
Є наші рідні, норовисті,
Брати, і дім, і голова,

І сестри є, і є Союзи,
І площі є, і є хати,
І є, прихильники, і музи,
І є куми, і є свати,

І є тіла в нас редакційні.
Попід — пробачте — надпартійні,
І є в нас критики й знавці,
І страшно мудрі видавці...

Є в нас і партії, й табори,
І буш, і річка, навіть гори,
І є в нас не одна корчма,
Чого у нас лише нема?

Ну — дечого... Наприклад: джетів,
Немає і своїх в'язниць.

Нема воскових кабінетів,
Ні клінік для масажу лиць...

Немає власних поліцаїв,
Ні практикуючих катів,
І шибениць у нас немає,
Поправчих теж нема домів...

Нема фальшивої валюти,
Нема — статистики дурних!
Та все це, друзі, може бути,
Не тратьмо ж ми надій своїх.

СПЕКА

Мокре чоло і мокрі груди,
Сорочка липне до тіла,
Засохлий мозок чекає чуда,
Яке би вітер змінило.

Повітря дихає в ніздрі жаром,
Стогне душа з розпуки,
Стоплений товщ полискує салом,
Стікає з плечей на руки...

Сухий язик напухає в роті,
В шлунку вода булькоче,
Купається тіло в солонім поті,
І піт стікає на очі.

Якби то можна ще зняти шкіру,
На ніч до льодівки дати!
В тяжкій голові повертати діри,
Щоб протяг там міг гуляти!

Якби то можна цілими днями,
Лежати в воді по шию!

Або наганяти холод словами,
Як Аляска або снігові...

Шукаєш очима на небі хмари,
Чекаєш на вітру зміну —
А сонце дихає в ніздрі жаром,
Сушить у роті слину...

ШЛЯХИ ТЕРНИСТІ

Ви — релятивно, любі пані,
Й вельмишановнії пані!
І піддніпряни й наддніпряни,
Продукт скитань і чужини.
Чужих законів горожани
І рідних пасовиськ сини.
Перемишляни й києвляни,
Щасливі залишки війни...

Всі ви, що вже забули з часом,
Тугу за шкварками та м'ясом.
Ви, що в добробутах нових
Забули «цюків» смак чужих,
Та зміст молитв своїх побожних...
Чи, може, не благав з вас кожний
Про власний, крихітний куток?
Про хліба денного шматок?
Чи не просив за всі страждання,
Хоч трохи прав на існування?

Та ті молитви вже забуті...
Змінився час, змінився смак,
І ви — розпухлі в добробуті,
Тепер вже молитесь не так.
Куток та хліб? — які дрібниці!
Ви прагнете до вищих сфер:

Вам вже новіше авто сниться,
Чи поверхова кам'яниця!
До них ви молитесь тепер...

А з вами й я... Прогрес ментальний
І поле для ідей нове:
Колись боролись ви загально
За будучність національну,
Тепер — за конто банкове...

А з вами й я... Зате одверто
Ми далі ще готові вмерти
За гасла з півзабутих слів,
Про волю, край і ворогів.
(Хоч в думці квапимось додати:
Який осел готов вмирати?)

Та вмiжчасi, щоб доказати
Правдивiсть намирiв своїх,
Ми продукуем реферати,
I нави́ть публiкуем їх.
Брак знань закривши кольорово
Смiливiстю своїх надiй,
Що ми є мудрi винятково,
А свiт, загально, є дурний...

Ми кажемо промов чимало,
I в час нервовий i тяжкий
Вони є лiпше «вероналу»,
I вплив по них — такий самий...

Ми творимо партiйнi групи
Де-рiвцiв... кiвцiв... iвцiв... цiв...
I хто не є з моєї купи,
Належить вже до ворогiв.
I з ними ми прямолiнійно
Ведем таємну боротьбу:
Руками трясемо стихiйно
I завойовуем юрбу.
Бож для цього святаго дiла
В нас є i час, i є в нас сила!...

Для покоління молодого
Ми світлий приклад даємо:
Щосили мучимось для нього
І для майбутнього святого,
Себе взаємно — гриземо...
І б'ємось так за Україну,
Що скоро виб'єм з нас частину!
А ті, що лишуться по всім,
Відкриють Український Дім,
І будуть, підлатавши зброю,
Кусатись далі між собою...

Отак ми йдем шляхом тернистим,
Ідейно та безособисто,
Під героїчно-мужній спів.
Ми — всі герої! До одного!
Нам героїзм в крові засів!
І хоч далекі нам дороги,
Та в нас усіх є добрі ноги!
Бракує нам лише — ГОЛІВ...

О, ДОЛЕ !

Скажи, о доле, де був мій народ,
Під час прогресу, росту й еволюцій?
Чому ти, замість розуму й чеснот,
Дала нам гін до ширших резолюцій?...

Чому ти нації природний елексир,
Розбавила сварливими синами?
Чи ж не могла б, без зміни в їх красі,
Ти їх на світ пустити — горобцями?

Яка блискуча думка! Десь вгорі,
Наїжившись, спустивши грізно крила,
Могли би від зорі і до зорі,
Вони кричати й гризтись щосили...

Принаймні, світ не розумів би їх,
І не хотілось деколи б ридати,
Від болю, що свої клюють своїх,
Й метою цих синів твоїх сліпих,
Є закрювати — брата...

ПРОБЛЕМА РОЗВ'ЯЗАНА

(...виявляється, що рівень інтелігенції
людини залежить від числа зморщок,
або конволюцій на поверхні його мозку...)

Не згадуйте мені його чинів,
Ні приналежності до партій чи до спілок!
Якщо він розумом не дуже согрішив —
Виною тут — число мозкових жилок,
Чи, тобто, конволюцій... А чому?
Випадок, спадщина чи просто примха неба?
Хто знає... Факт, що впаде одному
Півсотки унцій зморщок там, де треба,
А другому — зморшковий дефіцит
І то якраз у вирішальнім місті...
Не диво ж, що блищить на цілий світ
Таке чоло, немов порожній щит,
На головнім, гладкім, порожнім змісті...

І що pomoже титул? Навіть два?
(Є зморщок брак і поміж докторами...)
І от стирчить порожня голова,
Махаючи крикливими словами,
Як той вітряк... І хто тут завинив?
Чи спілка, бльок, чи партії твердиня?
(Хоч є в нас партії і зовсім без голів.)
Та ж ні! Цій голові сам Бог не присудив
Потрібних кілька зморщок — в середині...

НЕ СУМУЙТЕ...

Не сумуйте, друзі, що життя
Склалось нам, як кажуть — ні до чого,
Доки в нас живі ще почуття,
Нам не всі засипані дороги...

Ми з любови стежку аж до хмар
Проведем, як схочем, над землею.
І полинем, скинувши тягар,
До небес, над світу метушнею.

Ми із злости кам'янистий шлях,
Можем аж до пекла проложити,
Щоб під ближнім, з жалем на очах,
Ще одне поліно підпалити...

Ми з амбіцій всіх порожняків
Зліпим цілий міст між бігунами,
Тільки б мати досить глядачів,
Щоб вони поплескали під нами...

З самолюбства легко буде нам
Навіть автостраду збудувати...
Тож давайте тішитись життям,
В нас доріг є більше, ніж багато...

СОН

Ніч. Темнота. Я по шляху розбитім,
Іду туди, де світло миготить.
Підходжу ближче — натовп, сніг блищить,

Обличчя змуджені та ситі
Не можуть щелепів стулити
Від позіхів... На голови некриті,
Спадає сніг пухкий і там лежить,
А потім тане. З білих чіл стікає
І сліду за собою не лишає.

Перед людьми, на схресті двох доріг,
Самотня постать. З уст її сердито
Летять слова і падають до ніг...
Я придивилась: сніг — то був не сніг,
То купа слів, ще вітром не розбитих,
Великих слів, і менших, і таких,
Як натовп цей — підтоптаних і ситих...

Стояла я — і сипались слова,
Літали пір'ям, падали повсюди,
І ні одна понура голова
Не глянула на це велике чудо.
І ні одне з цих вилетілих слів
Ні до одного серця не припало.
Спливали всі із заспаних голів,
І ні одне — сліду не залишало...

Що це? — Спитала я, ввіймавши на літу,
«Братерство, єдність і святу мету...»
Які слова!... Чи ж ви тут всі послули? —
Спитала я. Та голови зітхнули:
«Слова... Ну й що ж? Ми їх сто крат вже чули,
Аж змудилось. Та що за користь з них?»

Я зрозуміла... Пір'ям падав сніг,
І з слів моїх — ні сліду не лишилось...
Я позіхнула — і збудилась...

МИ

Крісла, підлога, стеля, стіни, дах,
Сіренька фарба й пил десь на жарівці...
У нас хрести ростуть на цвинтарях,
А ми — ще далі в народній домівці
Шукаємо дороги до мети,
Від телевізії попсутими очима,
В надії щось колись таки знайти...

У нас на цвинтарях ростуть ХРЕСТИ!
А ми живем, як в Бога за дверима,
Неначе вічність в нашій кулаці:
Від зборів до нарад, від вечорниць — до збірок...
А час іде. Вже в нашому віці
Є менше нас! Зате є більш — домівок!

І більше площ, поділених церков,
І більше слів про менш важливі справи,
Й партійно-накрохмалених промов,
По-різному складних і зрідка лиш цікавих...

Всього в нас більше... Тільки менше нас!
Та менше молоді, що йде ще поруч з нами...
Невже і тут настане скоро час,
Коли під всіми нашими дахами
Сидітиме останній з могікан,
У носі колупаючи тужливо,
І, дивлячись на згашений екран,
Чекатиме отак, як ми — на диво...

Питаючись: чия в тім всім вина?
Хто назове тепер кого «комунофілом»?
І де ж поділась та земля одна,
За котру клались всі і душами, і тілом?...
І так ховали від своїх синів,

Що ті, нарешті, знудившись шукати,
Розбіглись від народніх, бач, домів
І, не знайшовши прадідівських нив,
Пішли чужі все глибше пізнавати...

І позіхне останній екземпляр,
Почухавшись безпомічно за вухом,
Й радіючи, що хоч чужий цвинтар
Наповнений, без розладів і чвар,
СОБОРНИМ українським духом...

ПРОМОВА

Інтелігенціє! Панове!
Шановні друзі! — Це для вас
Моя призначена промова
На тему: виховання мас,
І наше завдання священне,
І Я, І що було б без МЕНЕ ! ! !

Напочатку скажу два слова,
Про наш обов'язок: Панове!
Нам всім, я думаю, відомо,
Що ми, на жаль, тепер не вдома.
Це раз.
Подруге: ми на еміграції!
Потреть: ми — сметана нації!

Ми є вершки! Ми є еліта!
На нас історія всесвіту,
Поклала місію святу:
Носити світло між корита,
І просвіщати темноту
На наші, панство, горді спини,
Уперлась будучність країни!
Бо, вірте, тільки ми одні,
Здобудем вільну Україну!

Ми подаруєм їй столицю,
На мапі визначим границі,
А потім, у належний час,
Їй уряд виберемо з нас.
Тому ж, що партій в нас зо двісті,
Кажу відразу: перше місце,
Дістане партія моя,
І президентом буду Я ! ! !

Я коротко тут говорив,
(Зі скромністю, без зайвих слів,) —
Про місію мою й еліти.
То ж переходжу до просвіти:
У нас з просвітою є жах!
Просвічених людей — замало.
Ну й що робити в початках,
Щоб наша слава не пропала?

Крок перший: темний чоловік,
Хай темним лишиться й надалі,
Щоб легше він до думки звик,
Що ми — є ноги, він — педалі...

Крок другий: вирвати з сердець
Ми мусім жаль і все подібне!
Щоб залишилось на кінець,
В серцях лиш те, що нам потрібне.

Крок третій: справа є така,
Що вороги не засипають!
Тому нам треба гопака,
Й людей, що голосно співають!
Бо ж ясно: лиш гопак та спів,
Це зброя проти ворогів!...

Ну й крок четвертий: де є ми,
Там, зрозуміло, — центр всесвіту!
Не забуваймо ж ми самі,
Чого чекають від еліти:

Поважних мін! Великих слів!
Але не всміхненої міни,

Бо ви не вірте, що там плів,
Якийся, певно, примітив,
Що сміх різнить нас від тварини.

Під час промов нам треба поз,
Щось на зразок Наполеона.
Щоб всім по шкірі йшов мороз,
Від нашого понадшабльону!
І величі... І взагалі...

Та вже залишимо деталі.
То ж, панство!
Ми є пуп землі !!!
Ну і так далі, і так далі...

З ГРОМАДСЬКОГО АЛЬБОМУ

Крикун

В формальній справі й для підриву мас,
Ви кричите щорічно десь із заду,
Неначе доля посадила вас
На найважливішу громадську посаду.

І крилами розмахуючи рук,
Ви скачите від крісла до проходу,
Зчиняючи доволі сильний гук
Та й більш, нажаль, нічого... для народу.

Балакун

Ваш голос б'ється наче грім віків
Об величні й обтріпані цитати!
Але скажіть: чи ж треба стільки слів,
Щоб взагалі нічого не сказати?

Вам патосом вогню не запалить!
Вам фразами людей не зворушити
Солома слів — вона хоч і горить,
Та людські душі тяжко їй зігріти...

Обмежений

Ви, мов баран, ідете без надуми
За тим, хто має найгучніший крик.
Ні, не гаразд рівняти вас до гуми,
Бо все ж таки ви з виду — чоловік...

І ви працюєте й говорите щосили,
Про край там той... і навіть-чужину!
Якби лише вам доля відпустила
Хоч крихту глузду! Унцію одну!...

Непостійний

У вас цікавий нахил до екстрем:
Ви то страждаєте, то смієтесь завзято,
То прагнете туди, де чорнозем,
То беретесь скитальців поправляти.

Шукаєте то друзів, то мамів,
То співчуття, то просто вух без вати.
Скажіть лише — крім оберемку слів —
Що ви комусь могли надовше дати?...

Нудний

Ваш голос не міцний і не слабкий,
Немов дощу осіннього краплини,
Торохкотить об вуха... без надій
На грім, кінець, чи хоч приблизну зміну.

А ви — в своїх заслухані словах,
Забули, що крім вас ще хтось існує.
І жертва — з безнадійністю в очах,
Бдає, що... чує.

Чемний

Через велику чемність, ну і такт,
Ви оминаєте всіх висловів опіній.
Вам цілковито вистачає факт,
Що світ почався теж з округлих ліній...

І що прями́лінійність слів, чи дій,
Приносить тільки клопіт та турботи,
А чемне признання, що кожний тут **правий**,
Так корисні... в громаді і в роботі...

Матеріаліст

Скажіть мені, чому вам спеціально
Залежить так на тім, щоб сестри та брати
В вас бачили людину ідеальну
Й безкорисну в посвяті для мети?

Чому тут просто не відкрити карти
І показати світові на мить,
Що вам ідейність кожна стільки варта,
Скільки за неї вдасться заробить!...

Холерик

Багато холеричности і крику,
І злости в нім на всіх і вся.
Хто б міг натуру цю, підстаркувато-дику
Утихомирити і дати їй — вівса?...

Усміхнена

Застиг, неначе квітка на морозі,
Фотогенічний усміх на устах.
Я описати вам його не в змозі,
Він миготів, як зірка в небесах,
На тім самім лиці і без нюансу змін
На протязі цілих п'яти годин!
Я ж подивляля в щирому екстазі,
Здорові зуби — й витривалість м'язів...

О, Тупосте!

Шановні! Чи не варто б взагалі
На тупість наложити карантину?
Щоб врешті врятувати на землі
Людей невинних хоч якусь частину?...

Бо ж панство! Чи гуманно з року в рік
Йй віддавати громадське терпіння
Йй дивитись, як один лиш чоловік
Доводить з часом всіх до отупіння?...

О, АМЕРИКО !

Немов обрізана зі споду ногавиця,
Лежиш на спині ти Європи й Китаю,
Колхідо для неймущих!... Небилице!,
Правицю строго випнувши свою —
До неба майже... Майже вже до Бога...
Неначе тільки твій це привілей,
Неначе кожна праведна дорога
Веде незмінно до твоїх дверей...

Ти — з'єднана, роз'єднана й багата,
Дитина пуританців, гультаїв,
Авантюристів й праведних мужів...
Америко! Ти до своєї хати
Взяла гостинно і моїх братів,
(між іншими...) Й сестер моїх по крові,
Які, як я, в розвалинах держав,
Шукали відламків якихбудь людських прав,
Багато хліба й трішечки — любови...

Ти їх взяла.. І, мов дитячий кір,
Країни велич всіх їх заразила.
І з тих дрібних Ді-Пі, усім наперекір,
Самі суперлятиви поробила...

І ось ці найсметанніші вершки,
Найукраїнніші і певно найвірніші,
Найправославніші і найкатоличніші,
Дідів нащадки та синів батьки —

Живуть собі, розкидані по Штатах,
І по долинах наймокріших рік...
Непевні ще, скажім, в церковних датах,
І як їм святкувати Новий Рік,
І хто кого очолює (в принципі...)
І де, який в кого партійний тон.
А попри них — хлюпоче Міссісіпі,
Й байдуже блимає байдужий Вашингтон...

І так кортить зі скромністю спитати
Цих наймудріших батьківських дітей:
Скажіть, що вирішили Українські Штати?
Чи Україну варто десь шукати,
Крім — коло Нью-Йорк Гілтона? О'КЕЙ?...

ПРИВІТ С К В У

О, Слава! Слава! Врешті, є і в нас,
Великий З'їзд розмашистої вдачі,
Для політично-елітарних мас!
Нарешті, панство! Вже ж найвищий час,
Щоб цілий світ почув нас і побачив!...

В столітті УНО, джетів і зусиль
Таблеток, міні-скерт і консультацій,
Нарешті, й ми знайшли поважну ціль
Для наших збірок, гасел, делегацій!...

З'їзд світовий! Який великий зрив!
Як б'ється кожне серце патріота!
Який це крок! І скільки, скільки слів,
Почує люд з німих листків бльокнота!...

І скільки там розв'яжеться проблем,
Якщо знайдеться час їх заторкнути,
Відбігши від формальних справ... і тем,
Пов'язаних з потребою валюти!...

І скільки апеляцій до людей,
На конто довжини промовних звичок...
І скільки буде там струнких ідей,
І дещо ширших, повних попільничок...

І гарних фраз... і закликів до дій...
Спільних бенкетів... величавих тостів...
І милозформульованих надій,
Щоб «добре чулись наші милі гості...»

А в цей же час, в усіх містах громад,
Бажатимуть в думках брати по крові,
Щоб кожний день важливих цих нарад,
Переходив... в палкій братолюбіві...

Щоб панський вид нью-йоркських земляків,
Хоч не відбивсь на інших делегатах,
І — промінь думки всіх щоб осінив,
Що Україна є — не тільки в Штатах...

ПОЛІТИЧНИЙ ЕМІГРАЦІЇ

Ой, не будьмо ми всі самоситими,
Самоп'яними в мрійнім сні...
Україна без нас — далі житиме!
Але ми без України — ні!

Пригадаймо собі це, хоч деколи,
Крізь брязкий самопевний крик...
Україні шукати нас — ніколи,
Зате в нас є на це — цілий вік!...

БОРЩ ТА ГОПАК

Ви помиляєтесь, шановий! Ну ж, їй Богу!
Вам Рідний Край — лише сполука слів,
Яка нагадує гопак і «Б'ють пороги»,
Та смак борщу чи пахощі грибів...

Та ще хіба обов'язок моральний,
(Як результат моральних всіх наук...)
Та чи цікавить вас, хоч мінімально,
Що Край ваш робить? Чи взяли до рук

Ви книжку брата вашого по крові?
Чи прочитали, хоч один рядок?
Там ще ж народ живе — в надії, в слові!
А ви?... Ні! Вам далеко до любови
Любов — це не байдужість, а зв'язок!

ЛЮБЛЮ ВАС...

Люблю вас, скривлених життям,
Недобитків тяжкої долі,
Що, опинившись на волі,
Кулак показують катам,
І на котурни перед нами
Стають старечими ногами.

Люблю і вас — тих апатичних,
Байдуже-анти-політичних,
Які зі знудженим лицем,
Живуть лиш хлібом та пивцем...

Люблю і вас — трудолюбивих,
Які зі скромністю в тиші
Дарують на народніх нивах,
Багатство власної душі.

І вас— обмежено-амбітних,
Самозакоханих, самітних,
І вас — порожніх пліткарів,
З копицею крикливих слів...

Люблю вас всіх болюче щиро.
За що? Та ж відповідь проста:
Бо всіх нас в'яже крапля віри
И тяжка, бездомна самота...

І ДНІ ІДУТЬ...

І дні ідуть, і ночі йдуть,
І всюди рух, і поступ всюди...
Куди ж, цікаво, заведуть
Цей бідний люд — ці бідні люди?

До Марсів, Місяців, Венер
Чи до В'єтнамів новорідних?
Де будем так, як дотепер,
Ідеями кормити бідних,
А кров'ю — землю...

З різних тіл,
І тих про-лівих, і про-правих,
Але таких подібних жил,
І ран — однако кривавих...

Чи на Землі, створивши рай,
Втечем шукати за орбіти,
Чи є десь цікавіший край,
Та шанси — наново грішити...

Чи хтось з наляканих вождів
Натисне гудзик десь руками,
Щоб знов історія віків
Звелась до Єви... та Адама?

Чи, проковтнувши приділ свій
Чудових крапель довголіття,
Ми будем на носі одній
Стирчати в натовпі столітніх?...

І дні ідуть... і ночі йдуть...
І всюди сонце, й небо всюди.
Куди ж, цікаво, заведуть,
Цей людський рід — ці бідні люди?...

НОВИЙ РІК

На ґрунті душевного попелу,
Розпалили ми штучно
Надій вогнище.
Роздуваєм слив'янкою і шампанським,
Щоб в новому році
Горіло вище...
А діри в серці
Латаємо словами.
Бравурним сміхом затуляєм плями
Запліснілого ума.
Та дарма...

Ми зібрались за старим звичаєм,
Проводжати минувшину з нанизаних днів.
Сірих чи ясних,
Холодних, соняшних,
З нанизаних ночей,
Безсонних чи ні,
Коротких, заспаних,
Дзвінком розрізаних...
З нанизаних сліз, рахунків, нервів...

Минувшину, що, втиснувшись у рік,
Писала зморшки на душі і тілі,
І розносила вітром буденности,
Попіл надій
Забутих...

Іх ми з забуття витягаємо знову,
Й кладемо на поріг новорічний.
Ми вірим далі,
Що рік новий
Буде інший від років інших....
Що, нарешті, ілюзія
Стане життям,
А сльози — засохнуть в сміху.

Засліплюєм очі рожевим попелом,
І алкоголем гірким.
На депозит регочем,
А очі
Шукають годинних стрілок.
Ще п'ять хвилин!
Ми п'єм... За що?
За рік безплідних мрій.
Ще дві... одна...
Віват!! Тепер
Ми п'єм за рік новий!!!

Стріляє корок,
Шумить шампанське,
І в серці встає надія...
Уста машинально формують слова:
Бажаю... бажаю...
Тобі, і тобі,
І вам...

Бажання сиплються
Дешевим трачінням,
Поцілунки — дотиком мокрим.
Минають хвилини,
Ночі,
Дні,
Час пише нові вже зморщки...

КОГО ЦІКАВИТЬ?

Кого цікавить, чи в душі моїй,
Ростуть фіялки, чи гниє лиш зілля?
Людина шиє все на свій покрій,
І та, що назбирала в серці гній,
Побачить і в моїм — гниле бадилля.

Кого цікавить, чи моє життя,
Це прагнення, чи тільки животіння?
Той, хто очей не підносив з сміття,
В моїх побачить теж лише — трачиння.

Кого цікавить, чи в словах моїх,
Злоба лише, чи й пригорщі любови?
Хто серця не вкладав до слів своїх —
Той бачить в слові — тільки голе слово...

БАЙДУЖИМ СХІДНЯКАМ

О, брате байдужий ти мій зі Сходу!
Малоросе мій, у думках...
Наче б то син стійкого народу,
Та стійкий ти лише — при чарках...

Що? — Тобі «всьо равно»?... Я знаю.
Це ж історія знає давно!
Негри— прагнуть вільного краю,
Б'ються араби, жиди вмирають,
Тобі ж, українцеві, — «всьо равно»...

Тобі б лише чарка та ліжко спати.
Твоя хата скраю... Герос, ти!
Тобі, правда, пише по-рідному мати,
І ти українські їй пишеш листи...

І «Ніч яка, Господи» вмійш співати!
А що ще, Східняче? — Нічого. Еге ж!...
Спитаєш, як я це все можу знати?
Бо я — теж зі Сходу, мій брате! Я теж...

НЕ МИ

Десь там, серед плодючих нив,
Серед лісів, серед степів,
Збирає творчий дух жнива.
А тут? — Слова, слова, слова...

Там рідну землю полива
І піт синів, і кров батьків,
І сльози скорбних матерів.
А тут? — Слова, слова, слова...

Там мужньо, без великих слів,
Лягли вже тисячі голів!
Над їх могилами — трава,
Лиш вітер пісню їм співа.
А тут? — Слова, слова, слова...

Невже говоренням отим
Ми нашу волю воскресим,
І на амбіції плечах,
Принесем славу? На словах?...
Чи ж вірим ми, що ми одні
Такі і мудрі, і міцні?...

Не ми! Вони — оті безправі,
Що тихо стогнуть у ярмі,

Колись здобудуть волю й славу
Для краю рідного. Не ми!

Ми ж тільки горстка бідаків,
Що можуть чесно край любити,
За нього плакати й боліти,
И себе для нього посвятити!

Але — без слів! Без зайвих слів!...

ЧАСОПИСОВІ «ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНА» Київ

Шорсткий папір, надірвані рубці,
И похвал Москві непроходимі ниви...
Чому ж твій адресат сховався укінці,
Ледь видимо, неначе соромливо?...

Та ж Київ мій вже розквітав в літах,
Коли Москви сам чорт в думках не **видів!**
Чому ж тепер він тулиться в кутах
Своїх газет... за дозволом сусідів?

Ех, краю мій! Дивлюсь я на рядки
Оцих статей, де всі, на всякій мові,
Із слів плетуть катам своїм вінки,
І думаю: найбільші жебраки
Є все ж таки — брати мої по крові.

Як добре, що Кобзар не чує їх,
Тих бідних, німічних, що хвалять супостата
Та, мабуть, страх нас нівечить усіх.
Лиш там боялись ми катів чужих,
А тут ми боїмось — брат брата...

БРАТАМ І СЕСТРАМ В УКРАЇНІ

Ви, в смутку, не скиталися по світі,
По незнайомих селах та полях...
Ви там безправні, змучені й неситі,
Та під ногами вашими — земля
Народу, нації. Земля, навіки рідна...
Слів материнських, горя і краси!
Що з того, що вона в неволі й бідна,
Й кричать на ній ворожі голоси...

Це пролетить, як хмари понад нею,
Погана стрічка в аркушах віків...
Земля ж залишиться — незмінною землею
Живих і мертвих, предків і синів!

І ситі ми,
І ви, на жертви здібні,
Залишимося навік її дітьми!
Хоч, мабуть, ВИ
Йй більше є потрібні,
Ніж набундючені
Самолюбиві,
Ми...

МЕЛЯНХОЛІЯ

Сльота на серці і болото,
Думки загрузли по кістки,
Втопити б душу, хоч в нудоті,
Та й тут калюжі замілки,

Як все у нас. Дрібонькі сльози,
Міленький жаль, плитонький гнів,
І добрих діл маленькі дози,
І грішних діл малий архів...

І поривання невисокі,
І вогники — мов сірники...
Ех! Душу б десь втопить глибоко,
Та все навколо — по кістки...

ЩО РОБИТИ?

Боже мій — ну й хто мені допоможе?
Де чекати на якийсь ще знак?
Не писати я, на жаль, не можу,
А писати — вже й не знаю, як...

Каже дехто: з наголосом влучним,
З правильним ужитком дієслів!
Взяти Голоскевича підручник,
І писати так, як він велів.

Стилю у Васильченка шукати,
І ступати на його сліди!
Другі кажуть: пощо вам писати,
Коли в нас писак вже до біди?

Кажуть треті: тільки об'єктивно!
Бо не все те срібло, що блищить...
Тож пишiть про мене позитивно,
А всім іншим — добре підсоліть!

Знов четверті кажуть драматично:
Вам писати треба прозаїчно!
Починайте славою дідів,
Кличте в бій, а потім, символічно,
На шматки рубайте ворогів!...

Кров згадайте, не миніть розплати,
Не забудьте ще й сльозу пролити.
Й хоч навряд, чи будуть вас читати,
Зате, певно, будуть вас хвалить!...

Є й такі з романтикою в душі,
Що хотіли б ніжності в словах.
Радять ці — писати про квітусі,
Майські ночі, зорі, Ох і Ах...

Інші, знову, ставляться вороже,
Взагалі до ніжності й писак...
Та мовчати я, на жаль, не можу,
А писати — вже й не знаю, як...

ДУЖЕ МОДЕРНІ ТВОРИ. (або — що це є, Боже мій?..)

Новізми, футуризми, модернізми,
В горошок прірва, на копитах ніс...
А крізь це все проглядають комізми,
Все ще важкеньких, рідних наших рис...

Оригінальність тут — за всяку ціну!
Еспанія: мембрана та кишки...
Дівча — жовтком щось дихає крізь спину,
Тут селезінка лиже язика...

Жонгльорство? Жарти? Чи незнані форми?
Чи, може, глибини прикрита суть?
Новітних вартостей невиміряні норми?
Чи — інтелектуальна каламуть?...

Каліцтво? Чи геройства сурогати?
Душі посуха чи культур кінець?
Не знаю... Та пояснень є багато,
Для різних творів дивного формату,
Без змісту, без думок і без — сердець...

ПОДРУЖЖЯ.

Два типи, з різних клаптів світу,
Знайшли себе одного дня.
Він — чоловік, вона — кубіта,
Кістлявий він, м'яка вона.

Він мав нелатані шкарпетки,
Вона — була ідеаліст...
Любов він — логіку й котлети,
Вона — його душевний зміст.

Були то інтереси спільні,
І каса вже була одна,
Він — був як завжди непомильний!
Ніжна, як голубка вона...

Так гарно зведені судьбою,
Збагнувши Божий плян,
Вони рішили між собою,
Ввійти в подружній стан!

Ввійшли... Він — гордою ходою,
Вона — покірно, як вівця.
Він — став родини головою,
Вона — всім іншим. До кінця...

І рай земний для них відкрився!
Та досить скоро він пізнав,
Що тут страшенно помилився,
І мав тепер — не те, що брав:

Її тоненький стан дівочий
Розм'як, розлізся, полиняв,
Злоби вогонь заліз їй в очі,
І голос «сндзуватий» став.

«О, Боже!» — Він казав потихо, —
«Яку собі Ксантипу взяв!
І як того позбутись лиха?
Де перед тим я очі мав?»

Та звичка — це велике діло.
Він звик, як звик до возу кінь.
Звик до поширеного тіла,
І до своїх глухих терпінь...

Вона — звикала теж поволі,
Жалючи себе до сліз,
І нарікаючи на долю,
Звикала, як до коня — віз...

Як патріот і стовп родини,
Він пильно все обміркував:
Для нації — вродив дитину,
Для жінки — хату збудував.

Вона ж була жона, та й годі...
Яка вже користь з тих жінок?
Хіба, що мліла при породі,
Та скільки з бабою морок!...

А час минав... Вони — старілись,
(Тобто вона була стара...)
Зі звички деколи сварились,
Ет цетера, ет цетера...

Мораль не тяжко зрозуміти
Для поколінь, в казанню цім:
Женіться, діти, на цім світі,
Блаженні будете — на тім...

СУЧАСНА РОМАНТИКА

О, ніч божественна! О, дивний фірпамент!
О, подих вічності в моїх гарячих грудях!
(І мрії в серці — де б знайти хоч цент
І знову не жебрачити по людях.)

Під тихим кроком шелестить трава.
Весінній вітер в деревах зітхає...
(Ми банку винні місяців за два,
і за дорогу — також час минає!)

Сріблестим сяйвом місяць з висоти
Казкові види на землі чарує!
О тиша! Спокій! Блага самоти!
(А син нові вже мшти потребує...)

Нічна мелодія із шелесту й зітхань,
Із слів неказаних, зворушених бажань...
Блищить роса... ясніє фірпамент...
(А думка далі: де б знайти той цент?)

ЖІНКАМ

Нас називали перлами зі Сходу,
Квітами Півдня, Заходу хребтом.
За наші ласки і за нашу вроду,
Велися війни списом і хрестом.

Для нас — писались арії й сонати,
Присвячувались книги й кораблі.
Кохали нас святі і супостати,
Зрікались королівства королі...

Ми на своїх слабих плечах жіночих
Носили долю людства — й гріх мужів...
Ми пелюшки міняли серед ночі,
Для будучих пророків і вождів,

І терпеливо слухали віками
Їх мудрощі... Від руху наших вій,
Діди — ставали раптом юнаками,
Втопивши розум в ложці буйних мрій...

Ідейні — забували про ідеї,
Губили мудрість сиві мудреці,
Жіночістю наповнили музеї
Найліпші, нами збуджені, мистці...

Чого ж нам треба ще? Влади якої?
Яких ще титулів і прав яких?
Лишім мужам всі функції героїв
І ролю переможців світових,

І почуття — сильніших розумово...
У нас є ж сила — певність вікова,
Що досить було Євиного слова,
Щоб захиталась перша установа
Й звихнулась перша мудра голова...

ЧОЛОВІКАМ

(«Незрозуміло-мило-нелогічне сотворіння,
а ім'я тобі — жінка!» Чоловіки).

Могутній розум, логіки язик,
Творець і війн і кодусів моралі,
Хребет родин, злодіїв провідник,
Герой, пророк чи просто — ЧОЛОВІК,
Носій хрестів, кайдан або медалів...

Як зрозуміти нам твої думки,
Й діла твої — так тяжко зрозумілі,
Коли ти сам, через усі віки,
Собі перечиш, з ціллю чи без цілі.

Ідей гуманних продуцент палкий,
Ти в ім'я миру й братньої любови —
Шлеш тих братів ідейно на забій,
В гуманні війни... з розпачу та крові.

Великий будівничий і мистець,
В ділянці кожній твориш ти перлини,
Щоб час від часу, знудившись вкінець,
Все нищити, мов знуджена дитина...

І так живеш, сліпий серед сліпих,
В родинних справах теж незрозумілий,
Бо те, що любиш у жінок чужих —
У власної — знести не маєш сили...

І гріх у тебе — все чийсь інший гріх,
По більшості жіночий... Ти ж сумлінно
Шукаєш тільки чисто-людських втіх,
З твоєї сторони — цілком невинних...

Суддя жорстокий неморальних дів,
Про честь дівочу ти кричиш і пишеш,
І — млієш в той же час від руху брів,
Тих менше чесних й дещо... цікавіших...

І хоч твій розум вже від поколінь
Вмів цілим світом двигати в основі,
Найбільше гордий ти числом умінь,
(Пробач!) властивих кожному... ослові.

Коханий, не дорослий, не малий,
Чого ж тебе ми всі шукаєм вічно?
Ти, нездійснимий образ наших мрій!
Чи не тому, що ТИ якраз такий —
Незрозуміло-мило-нелогічний?...

БАТЬКАМ СЬОГОДНІШНЬОЇ МОЛОДІ

Поважні, набундючені, сердиті,
Втілення мудрости, порядности й страждань —
Ви, певно, вже з'явилися на цім світі
Зразковими... Без хиб і поривань.

З чолом нахмуреним і в грубих окулярах,
Без плям на пуританських пелюшках,
Ви виростали, певно, у футлярах,
Безгрішниками... Навіть у думках!...

В дитинстві вашім — ви штанів не рвали,
Не крали яблук у садах чужих!
Ви так батьків безмежно поважали,
Так добре вчилися всі — і в школах всіх!...

Так вірили в мораль, ідеї й Бога,
Так лицарськи боролися в житті,
Що дорівнялись вам — не мали б змоги
Не тільки грішники — а навіть і святі!

Не диво ж, що трясете головами
В обуренні на молодь без ідей,
Яка бреде кудись недобрими шляхами...
Цікаво тільки: Хто ж були творцями
І цих шляхів — і батьківських дітей?...

СИНИ

В дитинстві ніжним — гордість тата,
(Тати все мріють про синів...)
Ростуть ці мудрі немовлята,
Крикливі репліки мужів,

На втіху світові... Щасливо
Пестять тітки їх та мами,
З надхненням дивлячись на диво,
Що світить драними штаньми,

І впертістю, і певним чаром
Майбутніх, суто мужніх рис...
І всі чекають: незабаром
З пелюшки, віспи й інших криз
В світ виступить новий Нарцис!...

І він вступає... Наступає!
Волосся довге... вид борця...
Він проти світу наставляє
Всю впертість і... прищі лица...

Й мутацію, і гін до бою,
(Хоч, правда, ще не певен — з ким?)
І так жене він в неспокою,
Прямуючи шляхом складним

До зрілості, поваги й — буднів,
Одруження й хреста боргів...

І вже сини, в минулім блудні,
Самі чекають на синів...

І так від Києва до Риму,
Від поколінь до поколінь...
О, Доле! Дай мамам терпінь!
Зроби татів ти менш святими,
Синам же їх — відбав кипінь!...

МОЖЛИВО...

Можливо, що колись вона була красою,
Стрункою теж, можливо, що була...
Давно колись. Забутою весною,
В часи, коли акація цвіла,

Остання та, оспівана словами
Повільних вальсів та солодких мрій.
Можливо, що колись, тремтячими руками
Їй дарували китиці надій...

Цілком можливо... Та літа пробігли
Немов у сні. Змінився розмах брів,
Поблякли очі, форми перестигли,
Дзвін голосу заржавів, заскрипів...

І не вернути кокетливим рухом
І крихти подиву в здивованих очах.
Світ не цікавиться, чи молоді ще духом
Ці зморщок борозни на висохлих щоках.

Чи ця нога, підтоптана й розбита,
Ще протанцює нічку не одну...
Світ бачить тільки — постать пережиту,
Й під фарбою — старечу сивину.

ЛЮДИНА

Сиджу й дивлюсь: там небо, тут земля,
А в середині — люди, ліс і спека...
Дрімать гори, висушли поля,
Чийсь пес захрипло гавкає здалека...

І раптом щось породжує думки
Цілком філософічного покрою:
Щоб я вродивсь, щоб я ступив ногою
На землю цю стару — творилися віки!
Доба перебігала за добою,
Хтось винаходив люстра, сірники...

Великий Ганнібал вродивсь — і де він нині?
Великий Цезар жив — і знов не жив!
Щоб я стояв тепер посередині,
Між небом і землею — сто чортів

Спекли у кожному грішнику пречесні!
Десь Галілей вмирав при каганці!
Лукреція Борджія округлости чудесні
Купала в найсвятішій молоці!...

Сп'янілий Бонапарт за блиск корони
Братерство й Джозефіну проміняв...
Десь потайки збиралися масони,
Сміявся чомусь франківський Борислав...

Щоб я вродивсь — загинула Помпея!
Щоб я прозрів — осліп старий Гомер!
Жидівський рід дждавсь свого Мойсея,
І навіть він давно колись помер...

Для мене рай покинув пращур ситий,
(Можливо, радий зміною занятъ...)

Щоб я вродивсь — прийшлося мільярдам жити
І ті ж мільярди, мусіли вмирати...

Щоб я вродився... Я! Мала клітина,
На мною створенім п'ятивимірнім тлі.
Й без мене — смертною, безсилою людини,
Світ би не мав ні втіх, ні домовини,
Ні щастя, ні минувшини, ні зміни,
І не було б ні НЕБА, ні ЗЕМЛІ...

МОЖНА ХОДИТИ...

Можна ходити шляхами битими,
З міною майже, скажім, святого.
Можна метафорами прибитими,
Творити за правилом — гори нічого...

Можна сміливо геросом чутися,
Боязко тиснучись десь у щілину...
Можна, навіть скажім, підсковзнутися,
Й сказати: Я — ні! Я — цілком не винен!!!

Можна, копійку спершу пощупавши,
Проповідувати ідеї...
Чи, голе чоло добродушно насупивши,
Поблажливо вчити «дурних плебеїв»...

Можна йти навшпиньках за долею,
Доріжкою певною та сухою,
Обережністю довгоголою
Затираючи всі сліди за собою...

Можна... Чому ж? В світі все трапляється,
І справжні люди, й людці-сурогати,
Й тоді, як перших не забувається,
Других — не хочеться пам'ятати...

НЕВЖЕ...

Невже ми зовсім загубили,
Спроможність на невинний сміх?
Невже душа немає сили
Радіти з безкоштовних втіх?
Невже ми втратили з літами,
Уміння плакати сльозами,
Коли на серці жаль?
Чи вже й печаль,
Це фарс смішний і пародійний,
І в нашій зчерствілій душі,
Лише на позіх конвенційний
Лишилось місце? Й ми словами
Його вбираєм для реклями,
Своїх чутливостей плитких,
Раціонавано — скупих?

Чи ж розучились ми страждати,
І хоч на найкоротшу мить
Душею в розпачі вмирати?
Чи ж розучились ми любити,
І ненавидіти? Горіти
Вогнем святим чи й не святим,
Хоч на хвилину? А не тліти,
Як тлієм попелом блідим,
Забувши прагнення і віру,
До інших, ліпших форм життя,
Вкриваючи блюзнірством діри,
Де мали б бути почуття,
І мерзнути...

Невже на світі,
Немає сили нас зогріти?
Невже порожньої душі,
Ніщо не може заповнити?
О Господи! Як страшно жити...

СУМНІВИ

(Літературним груткам повсюди суцим...)

Обличчя, руки, зачіски, уста,
Взір різних зморшок, різний блиск очей...
Скажіть, що в'яже жменю цих людей —
Мистецтво? Ціль? Чи, може, самота?

Інтелігенція! Письменники! Мистці!
Борці за правду й рівень власних мрій!..
Ну, — а які ми з вами є борці?
Де наша ціль? І рівень в нас який?

Куди ми йдемо? До яких висот?
Який ми скарб залишим по собі?
Чи ще один пописаний бльокнот,
І ще одну нещирість у хвальбі?

І ще кількох розпечених творців
Нечитаних, бездарних писанин?
В чім наша ціль? В нанизуванні слів,
Для виповнення змуджених хвилин?

Чи в похвалах? Що б ще одна душа
Знайшла в собі Шекспіра, чи Колет?
І думала — для прози чи вірша
Вже вистачає — знати альфабет?

Чи в спадщині для будучих століть
Під гаслом: «Твори, люди і мета...»
Вірші та проза... Очі і уста...
І сумніви: що в'яже нас, скажіть?
Мистецтво? Ціль? Чи просто — самота?...

ПОЕТИ

Бідний поет, що творить у неволі
З обрізаними крилами думок,
Себе в страху понизивши до ролі
Малого пса, що носить мотузок
І гавкає з наказу...

Та бідніший
Є вільний брат його, з моральністю до п'ят,
Який в безпеці героїчно пише,
Прокляття на нещасних песенят...

А ще бідніші ті, що з пальцем в небі,
Вік не пізнавши іскри творчих мук,
Самозахоплено видушують із себе
Безкровних слів нудний, гугнявий звук.

Маленьких слів, шаблонно-важколетих,
Розжованих бездарністю умів.
Ех, як же рідко родяться поети
І як багато в світі — бідаків!

ЛИСТ ДОДОМУ

Дорогі! Ось вже дватцять літо,
Як блукаю я між евкаліптами.
Скільки днів за ці літа прожито,
З віхами, думками й манускриптами.

І слізьми. Тут плачеться, до речі,
Так, як вдома, тільки — непотішено...
Чи ви чули, як звучить підвечір
Регіт кукабари, з вітром змішаний?

Чи корону бачили розкішну
Вотелтрі, що квітне над дорогами?
Хто тепер на нашу дику вишню
Виліза ногами босоногими?

Чи шумлять під хатою тополі?
Чи моя калина ще не згинула?
Тут всього доволі — навіть волі,
Лиш калини я ніде не стрінула...

І шукаю вже двадцять літо
В небі зірки, що над Пелом світилася...
Дорогі! Тут можна б добре жити,
Якщо б серце дома не лишилося.

РІДНЕ МІСТО

О, місто перших слів і мрій моїх,
І перших сліз моїх, і перших кроків,
Тривога моїх і перших моїх втіх,
Й обцасів перших — майже вже високих...

Де на землі подібне ще тобі,
Залите сонцем чи дощами місто?
Знайоме в голоді і рідне у журбі,
Брудне і чисте, біле і барвисте...

В яких краях побачу я ріку,
З такими, як у тебе берегами?
Де ще знайду я вулицю таку,
Щоб чвакала під босими ногами?

Де в світі ще прозорість вечорів
Зірками пахне, мрійно та казково?
І навіть дзвін над вухом комарів
Звучить, неначе пісня колискова...

Де кожний ранок — наче двері в світ
Незнаних див і вимріяних замків?
О, місто рідне юних моїх літ,
Обцасів перших — і щасливих ранків...

НЕ ПИТАЙ...

Не питайся, чому ти живеш,
Пощо топчеш підосхвами милі...
Глянь навколо, бідако! Невже ж
Ти в житті цім не винайшла цілі?

Подивись: проростає трава,
Людським потом земля віддихає...
Чом між ними твоя голова,
Все ще далі питає й питає?

Заспокійся! Живи просто так,
Щоб від нині до завтра дожити.
А чому? Звідки? Пощо і як?
Просто так... Щоб на той світ поспіти...

ЗЕЛЕНЬ І СОНЦЕ

Зелень, і сонце, і тиша, і чар її,
Сріблом вода мерехтить,
Що ж тобі треба ще? Більше ідилії?
Сядь, відпочинь тут на мить!

Скинь з твого «я» оболонку буденности,
Штучности, мін і нудьги.
Тішся життям і, принаймні, хоч з чемности,
Поглядом кинь навкруги...

Бачиш, як вітер гілками розхитує?
Наче колише до мрій...
Чом до твоєї душі недобитої,
Цей не доходить спокій?

Ніжно верба над водою схилилася,
Мріє щось заспаний гай...
Нам у раю відпочити схотілося,
Та ми забули, де рай...

НА ДІЯ

Яка це втіха: йти через дорогу
І в натовпі таких самих, як ти,
Побачити обличчя тінь чужого,
Давно знайомого і дивно дорогого,
Із виразом терпіння й доброти.

І несподівано, з кутів душі забутих,
Почути відгомін забутої струни,
Що хоче вірити не в гріх і не в покуту,
Не в кару винуватих без вини,

А в доброти невимірjanу силу,
Й терпіння велич...

Темний в'ється шлях.

Але тобі ця зустріч залишила
Надії каганець в простягнутих руках.

КІЛЬКА СЛІВ

Сиджу в «еспрессо». Кава, цигарета,
За цента в автоматі «Ай лав ю»,
І крик, і сміх — із джинсів, з маркізету,
І молодість... А я сиджу і п'ю

Без цукру каву... Для ваги контролю...
В моїм волоссі — перша сивина.
А на душі — і шрами і мозолі,
І смуток там, і зморшка не одна...

І стільки місця в ній для всього світу!
І стільки в ній є безкоштовних втіх!
Хто ж би хотів ці скарби замінити
На «Ай лав ю» за цента... й юний сміх?..

КРАСА

Перший сніг, що вже пахне морозами,
Квітка, вдягнена в ранню росу...
Ми красу відчуваєм не розумом,
Ми в душі відчуваєм красу.

В яснім погляді, може невгаданім,
Може, в листях верби навесні,
В церкві, може, що пахне ладаном,
Може, навіть в недоспанім сні...

Ми красу відчуваєм у спомині,
В шепотінні нічним комишів...
Чи не є вона вічності променем
В нашій людській, голодній душі?..

ІДЕШ ДОРОГОЮ

Ідеш дорогою... Доми, як сірі скелі,
Й обличчя, мов доми, без вікон, без дверей...
І раптом в натовпі, немов серед пустелі,
На тебе двоє глянуло очей.

Глибоких, не запилених нудьгою,
І в рамках зморщок — дивно молодих,
Немов життя старечою рукою
Боялось доторкнутися до них...

Неначе буднів безнадійність сіру,
Ніколи не помітили вони.
І світиться ще в них дитяча віра,
В незнані чуда та здійсними сні...

Зупиниш ти свій крок і на хвилину.
Повіриш теж, в пориві чистоти...
І підеш далі, випроставши спину,
Зігріта променем чибісь теплоти.

* * *

Зірка летіла по небі,
— Побажай собі щось!
Не треба...
Пролетіла, кудись упала,
Запізно вже,
Пропало...

Думка, чи тільки мрія...
Затримай її!
Не вмюю...
Пролетіла, кудись поділась,
Не вловиш вже,
Спізналась...
Сон налетів на очі...
— Пам'ятай його!
Ні, не хочу...
Проминув, втік кудись,
Немас,
Вже пізно.
Життя минає...

ВЕЧІР

Вечір вкриває тихо
Втомлених ніг сліди.
Стіни... Підлога.... Стріха...
Бігти! Тікати!... Куди?

Де знайти шлях з порожнечі?
З плиткості слів? Самоти?
Вечір лягає на плечі,
Боже! Куди втекти?

Світ весь забитий дошками!
Де лиш не глянь — стіна.
Марно ти б'єшся думками,
В буднях — нема вікна

І неба не видно... Даремно!
Рятунку не жди! Не клич!
Вечір на скронях... Темно...
І, може, вже скоро ніч.

МОЛИТВА

Я дякую Тобі, що я живу,
Що маю змогу відчувати,
Що часом душу ще мою,
Чийсь усміх може зогрівати.

Що в теплій темноті ночей,
Тебе я думкою шукаю,
Що деколи сльозу з очей,
Ніким невидиму, стираю.

Я дякую Тобі й за те,
Що серце в силі ще страждати,
Та ще й ім'я Твоє святе,
За ці страждання прославляти.

Я дякую за ясні дні
І за похмуру сірість неба.
Якщо ж погаснуть вже вогні,
Замовкнуть плач мій і пісні,
Тоді молю — візьми мене до Себе.

ПРОЗА

71

ЯБЛУКО

Невелика яблуня, що росла між колючими кущами агрусу, нічим не відрізнялась від інших яблунь. Яблука на ній були навіть трохи менші й трохи зеленіші, ніж на інших деревах і взагалі було їх досить мало. Але зір жінки зупинився якраз на них, чи скорше на одному з них, що висіло на гнучкій гілці недалеко від її, ще не простягнутої, руки.

— Ходім, серце! Ну й чого тебе вічно сюди тягне? Знаєш же, що потім цілий світ про твоє гріхопадіння говоритиме, а йдеш. От горе мені з жінкою. І пощо тобі те яблуко, скажи? — тягнув її за руку молодий, ясноокий чоловік з шрамом на грудях, зліва.

— Ти такий примітивний, що навіть в забороні приваби не відчуваєш. Я хочу те яблуко, бо мені його не вільно, розумієш?

— Ні. Нічого не розумію. Людина ж мусить респектувати закони, прошу тебе, і коли сказано не роби, то й не роби!

— То ти й не роби! — всміхнулась трохи зневажливо. — Ти вже й так ініціативою не обдарований, чого ж стогнеш?

Він пустив її руку і колупнув пальцем голої ноги вогку землю.

— Бо пізніше я буду в поті чола мучитись, і все через тебе!

— Зате матимеш виправдання, що я у всьому вивувата...

— І що мені це pomoже?

— Ще й як pomoже! Терпіння з чужої вини навіть півгрішника мучеником зробить...

— Але ж не хочу бути ні півгрішником, ні цілим мучеником! Мені й тут добре.

— А звідки знаєш, що не могло б бути ліпше? — спитали з невинною посмішкою.

Він широко відкрив очі і махнув головою. — Ну й що ти таке говориш? Чи ж може бути десь щось краще?

— Не знаю. Але знаю, що якби нам було трошки краще, то потім ми б знали, що є краще. А коли весь час однаково добре, то воно лише отак собі, добре...

— І звідки ти такої ереси набралася? Чи не той ледачий тобі голову морочить? Казав тобі уникати його компанії, бо я того не люблю.. — він розгублено зірвав листок з берізки і розтер між пальцями.

— Якби любив, то я, може б, і уникала... — всміхнулась вона кокетливо.

— Що за безхарактерність! Якби я вже знав, що таке краще, то тепер хоч би позлостився, а так і сам не знаю, що робити...

Жінка ступила крок ближче і заглянула йому в очі. — Не знаєш? А от зірви мені яблуко...

— Ну, ні! На це мене не намовляй! Це вже твоя безславна функція.

— Мене то хоч до чого знайшли придатною, а ти й на те нездібний.

— А кусати те яблуко, чи ж це не функція?

— Пхи! — скривилась вона — Теж мені праця, на готове уста відкрити.

— Залиши мені хоч спогад, що я їх принаймні раз відкрити міг...

— Ах, який же ти бідний! Як подумаю, то, на правду, не знаю чи зривати мені те яблуко, чи ні. Спокуса ж мусить бути варта гріха, а яка вже там з тебе спокуса...

— То й не зривай! — радісно сказав він. — Лиши його, і все буде добре. Ходім краще до річки купатися.

— Іди сам, мені все це набридло. То до річки, то до лісу, то знову до річки. Від одноманітності хронічну меланхолію дістати можна...

Чоловік знизав плечима і, перескакуючи через кущі квітів, побіг вниз.

— Я ж вам казав, що вашому Адонісу хоробрости бракує! — всміхнувся смуглявий тип, виступаючи з-поза дерева.

— Ах! Це ви! — скрикнула молода жінка сполохано.

— А ви, може, когось іншого сподівалися?

— Я? Кого ж я могла сподіватися?

— Хто то може знати... Жіноче серце, як прірва, як не заглядай — нічого не побачиш...

Він витягнув з-за спини руку, що тримала червону квітку, і, легко вклонившись, простягнув її жінці.

— Це для вас! Хоч, правда, краса найгарнішої квітки блідне з заздри, дивлячись на вашу...

— О, дякую — спалахнула вона. — Мій чоловік ніколи мені квіток не приносить. Ніколи...

— Можливо, він вас так не розуміє і не подивляє, як я. Ви ж є його звиклою власністю, тоді, як для мене... Та залишім. Якщо хочете, то я вам навіть те яблуко зірву. Лише скажіть.

— Невже ви б це зробили для мене?

— Та я б для вас ще й не те зробив. Хочете?

Жінка з подивом дивилася на смугляве обличчя, що посміхалося кутиками уст, і мовчала. Смуглява рука простягнулася і, майже доторкнувшись яблука, раптом впала.

— Ах, я забув... Мені ж не заборонено його рвати, тому це не було б моїм героїзмом. Це тільки вам невільно. Ну що ж, діти мусять слухатись, бо неслухняних ставляють у кут...

— Я не дитина! — скрикнула вона трохи ображено.

Смуглявий подивився на неї примруженими очима й зідхнув.

— Ні, ви не дитина... Майже... Але ще й не жінка. Як жаль...

Яблуко блищало на сонці й легко гойдалось від лагідного вітру

— Чому жаль? Чому?

Смуглявий мовчав.

— Ви мені не хочете сказати? Ви мовчите? Ах, ніхто мені нічого не каже, ніхто мене не розуміє. Як мені вже все це остогидло! Невже отак буде вічно?

— Не мусить. Я б вам показав інше життя, але...

— Що але?

— Не можу. Ви ж боїтесь...

— А як я вам доведу, що не боюсь, покажете тоді?

— Побачите...

Жінка подивилася в його очі, що були глибокі й таємничі, як безодня, і, набравши повітря, вхопила яблуко. Гілка похитнулася і затремтіла, листя зашепотіло перелякано, десь жалібно скринув птах.

Зелене яблуко залишилося в її руці.

— Бачите? Бачите — я не боюсь! — крикнула переможно.

Її голос рознісся по долині, вдарився об стовбури дерев і покотився, помалу затихаючи, до річки. Перелякані птахи підлетіли з криком, десь далеко завив вовк. Жінка перелякалася.

— Я, насправду, не боюсь... Насправду...

— Перша неправда — подумав смуглявий і задоволено потер руки.

— Ну, й що мені тепер з ним робити? — спитала наївно. Ще наївно...

— Я думаю — їсти...

— А що, якби я його назад повісила? — прошепотіла, озираючись.

— Та ж ви казали, що не боїтесь. Але хіба можна вірити жінкам...

— І не боюсь! — тупнула ногою. — А ні трішечки!... Та, може, воно гірке? Вкусіть ви перший, а потім я, добре?

— Я вже його їв, воно взагалі не гірке. Справді.

— А як я вас попрошу? Отут збоку, лише надкусіть, тоді й мені буде смачніше. Прошу!

— Чекайте! Це ж я маю вас спокушувати, не ви мене! І кусати теж не мені призначено... Але, зрештою... Чому б і ні? — він скося подивився на жінку і, наче попечений, спустив очі на землю.

— Вкусите? Ну? — спитала та, торкаючись його плеча.

— Але тоді ж ціла історія догори ногами стане. Це ж він мав кусати, не я...

— Він... — жінка надула пухкі уста і відвернулася. — Він нудний... А ви такий... такий...

— Ну, який?

— Такий.. Ах, лишім це... Може, ви й, справді,

маєте рацію. Я піду до нього. Прощайте.

— Чекайте! — смуглявий подивився на неї неспокоїно. — Одну хвилину!

Але вона вже відвернулася від нього й зідхнула.

— Мені без вас буде сумно, але так мусить бути... Прощайте!

— Та слухайте! — він підбіг до неї і взяв за руку.

— Почекайте! Я мав вам щось сказати... мав щось тут зробити... Ах, все одно...

— Перше нехтування обов'язками — подумала вона і повела бровою.

— Він же так мене любить... Він буде в поті чола...

— А я що? Думаєте, що я не потраплю потіти?

— І він буде моїм господарем, а я йому...

— Перестаньте вже мріяти!

— Я не мрію. Таке вже наше призначення, і ми мусимо слухати, бо неслухняних у кут ставляють.

— Ми не діти! — скрикнув роздратовано.

Вона всміхнулася і відвернула лице, щоб він не бачив того сміху.

— Ні, ми не діти... але ще й не дорослі. На жаль... — сказала. Потім, змірявши його постать гарячим поглядом, спокійно піднесла яблуко до червоних уст і — вкусила його. Ні, воно не було гірке, воно смакувало, як звичайне яблуко, може хіба було трохи солодше.

— Що ви зробили?! — скрикнув він майже перелякано:

— Нічого... За вашою порадою я — вкусила. Ну, прощайте, мені пора, бо бачу, що вже готуються громи.

Смуглявий раптом вихопив з її рук яблуко і, глянувши на неї примруженими очима, вкусив. На небі загорілась блискавка, тяжкий удар грому налякав землю. Ривкий вітер замотлошив деревами, завив тужливо.

— Де ти?... Де ти? — почувся розпачливий голос від річки. — Що ти зробила? Пощо занастала нас, нещасна?! Ох, лихо мені... Давай вже мені ту отруту, нехай сповняється все, що мало бути... — кричав ясноокий чоловік, підбігаючи до пари.

— Запізно, голубе, я вже тебе не потребую, — всміхнулася жінка, відкинувши на спину своє довге, шовкове волосся.

— Що це значить? Як це так?

— Зовсім просто: я дала комусь іншому кусати, от і все.

— А я? Що тепер буде зі мною? — зниклово зупинився ясноокий.

— Хіба ж я знаю? Може, підеш до пекла.

— Чому? Що ж я зробив? Я ні в чім не винен! Я не вкусив!...

Вона розсміялася. — Бо не мав нагоди, бідний, хоч і чекав на неї...

— Ні! Ні, я не чекав. Я все тебе намовляв не зривати. Казав навіть не дивитися на те прокляте дерево.

— А пощо ж ти думаєш його посадити тут?

— Ну... — він безпомічно глянув навколо — Я не знаю. Може, щоб переконатися, чи встоїмо ми перед спокусою.

— Найліпший спосіб не піддаватися спокусі, це — не мати її. — Обізвався смуглявий.

— Видиш? А коли нам її перед носом поставили, значить з думкою, що ми таки колись скористаємо з нагоди...

Новий удар грому покотився над землею, стряс повітрям.

— Ну, нам вже час, — сказала жінка й кинула яблуко за куц.

— Куди ж ви? Чекайте! Що ж я тепер скажу?

— Скажіть, що трохи спізнилися, шановний... — всміхнувся смуглявий кутиками уст і захоплено подивився на гнучку постать жінки.

— Ні, я боюсь... Я піду з вами. Це ж взагалі якийсь непорозуміння: я мав і кусати, і хліб заробляти, і нарікати, а тепер все помикитилось... Що ж мені лишається?

Жінка нахилилася до смуглявого і, очима вказуючи на чоловіка, сказала лагідно:

— Коли він вже аж так страшно хоче, то будьмо ж милосердні і візьмим його з нами. Дві останні функції не є, зрештою, аж такі привабливі, не думаєте? Лишіть їх йому...

— Що — заробляти й нарікати? Але ж з присм-
ністю! Нехай потім не кажуть, що я не був вели-
кодушним.

Вона вдячно всміхнулася. — Добре, серце, ходім.
— сказала чоловікові. — Але пам'ятай, що ти
сам того бажав!

— Марне зауваження, він так чи інакше, забуде.

— Нічого, я йому пригадуватиму, не бійтесь...

Вітер затряс деревами, великі краплі холодного
дощу вдарили перелякану землю.

— Чи ми вже вигнані? — спитала жінка.

— Певно, що вигнані! Там, де ми були, я ніколи
не мерз! І все через тебе, ненаситна! Все їй чогось
забажається! І пощо було мені з таким нещастям
зв'язуватись?...

— Бачите, вже починається, — прошепотів сму-
глявий їй на вухо. А ви не жалкуєте, що я вас
спокусив?

— Хто — кого?... — тихо всміхнулася жінка,
спираючись на його руку. Але новий удар грому
заглушив її слова. Раптом стало зовсім темно.
Вітер загудів погрозливо у верхках дерев, кидав
ще недозрілими яблуками навздогін постатям.

БУДНІ

День був гарячий. Північний вітер колисав чупринами дерев, сушив язик, перетворював навіть найменше роздумування — на працю... А Петро мусив думати і то тяжко. Машиналино керуючи автотом по переповнених вулицях, він мимоволі уявляв собі, що чекає його після восьмигодинного робочого дня вдома. Жінка — розпатлана, в старій блюзці, з вічно квасною міною. Син — не такий геніяльний, як був у його роки його батько... Хата — все ще не добудована, хоч підлога в ній вже місцями й осіла і дверей не можна було замкнути. Наспих зроблена вечеря з тієї самої картоплі, з тією самою ковбасою або вчорашнім м'ясом, та лазничка, набита старим мотлохом, через який тяжко було добратися до ванни. Все те саме, що вчора, і торік, і завтра, таке знайоме, як стоптані капці, і таке ж, як вони, мало привабливе. Часами йому так хотілося вирватися з цієї буденщини, повернути ті роки, коли серце ще було переповнене надіями і майбутнє виглядало рожевим. Та марне бажання... Почуття обов'язку, немов псячий ланцюг, найміцніше тримало його прип'ятим до того, від чого йому найбільше хотілось втекти. Що зробиш?...

Завернувши з головної вулиці в бічну, Петро міркував далі: — чи не є взагалі подружжя хворобливим улькусом на тілі людства? Ну — може не так улькусом... але у всякому разі брехливою інституцією. Зійдуться двоє людей різної статі, щось штовхне їх одне до одного і — щоденна трагедія починається. Вся романтика чекання, зовойовування та непевності лишається позаду, а вже сама свідомість, що оте райське яблучко є твоєю власністю, відразу ж зменшує його привабливість. А коли життя ще підсушить його, попише по нім зморш-

ками — то що лишається тоді? Звичка? Чи, може, самі ланцюги обов'язку?... І чому майбутнім чоловікам ніхто не скаже, що жінка в папілотках не має нічого спільного з колишньою чарівницею, що її солодке сопрано звучить о шостій годині ранку, як заіржавлена пилка... і о шостій вечора також не ліпше... Чому ніхто не попередить, що після вісімнадцяти років співжиття вона не млітиме від поцілунку, а буде тікати від нього до кухні, під приводом, що в неї горить цибуля?...

Петро круто повернув авто і, вилучивши мотор, вїхав у ворота. Трава перед хатою блимала жовтими плямами, запилені вікна непривітно дивилися на підсохлі волохаті кущі коло паркану.

— Краса! — огірчено подумав Петро і виліз з авта. Син, що бавився на дорозі м'ячем, підбіг до нього, безжурно шморгаючи носом і обдаровуючи його найтеплішою посмішкою.

— Гай, татусь! — крикнув весело.

— Ти вже грав на фортепіані? —

Дитяча посмішка зникла.

— Так...

— Чому носа не вичистиш? І як ти виглядаєш? Застебни сорочку! Чого ганяєш по вулиці? Не можеш книжки взяти? Здоровий хлопець, а голова порожня... Забавки йому...

Дитина крадькома посунулась назад, шукаючи можливості втечі. Петро зауважив це і зітхнув гірко.

— Іди! Іди вже!... Від батька тікає...

Ольга в старій, незастебнутій блюзці, з червоним від спеки обличчям чистила картоплю. Її легкий поцілунок в щоку був таким же звиклим, як і нелад в кухні.

— Ну, що в тебе нового? — спитала, як завжди. Він не відповів. Що можна на таке дрене питання відповісти? Відставивши течку, Петро сів у крісло і взяв часопис.

— Я змучений... — заявив з наголосом. — А що в тебе?

— У мене? — вона низала плечима — Те саме... Від гарячі машини зле йшли та нитки рвались... А, бодай їм!...

Нарікання, вічне нарікання... Тепер вже машини їй не подобаються... Петро встав і для заспокоєння нервів влучив радіо. Оркестрова музика вдарила в вуха і залящала на цілу хату. Ольга стулила брови і стиснула уста. Їй так хотілось спокою.

— У тебе вже знову голова болить? — Спитав він її роздратовано.

— Трохи...

Він демонстративно вилучив радіо і пішов до другої кімнати, щоб не бачити її невдоволеного обличчя.

— Чи ще довго на вечорю чекати? — гукнув гостро.

Вечеря була така, як він і сподівався, але доки він був голодний, вона йому смакувала. Лише потім, розпустивши пасок штанів, він зауважив сито:

— Може б ти, нарешті трохи більше змін робила?

— Та ж часу немає! Перше кричиш «давай їсти», а потім нарікаєш...

— Хто нарікає? Ти вже знову зачіпки шукаєш...

— Хто?! Я?!

— А хто ж?..

— Та ж я лише сказала...

— Ти завжди лише кажеш...

— Невже мені й говорити вже не можна?

— Чи ж я тобі бороню? Говори, скільки хочеш...

Прощу дуже! Ходім, сину, з хати, бо мама знову нервова.

— Не знати хто з нас нервовий!

— Чи ж не я... — Він вийшов на веранду і сів на холодний цемент, закурюючи. Чому майбутнім чоловікам ніхто не скаже, що в кожній жінці криється Ксантипа? І то ще яка!...

В кухні бряжчав посуд, і навіть знадвору він чув, як Ольга люто сопіла, зганяючи свою злість на невинних тарілках. — Чи то кожна жінка є такий жмут напружених нервів? Мабуть, таки ні...

Раптом з півдня повіяв приємний вітерець, і Петра охопив миролюбивий настрій.

— Олю! Ходи но сядь коло мене на хвилинку!

— Бачиш, що я посуд мию! Пізніше...

— Ну, як хочеш... — кинув він байдуже. — Ти

завжди щось знайдеш, лише щоб зі мною не бути... Страшно, як ти мене любиш...

— О, Господи!... — вона витерла чоло і взяла стирку. — Де він любови шукає... А для кого ж я оце працюю, для кого? Чи ж це не любов?... Та він того не розуміє, для нього любов у вічнім медовім місяці, не в буднях... І чи то всі чоловіки такі? Мабуть, таки ні!...

Доки вона поралася в кухні і переглядала синові шкільні завдання, Петро мав час і відпочити від праці і навіть перетравити вечерю. Змивши під душем денні бруди, він увійшов до їдільні свіжий та внутрішньо молодший.

— Ти знаєш, Олю, я голодний! — відкрив їй щасливо, очікуючи захоплення.

— Знову... — тужно вирвалось у неї.

Його щаслива міна збігла.

— Не мусиш нічого для мене робити!.. Я сам.. Не бійся... — і сів з ображеним виразом обличчя.

Підгодувавши його чаєм з тістечками, вона облегшено зідхнула і також сіла. Тепер, коли син спав, а чоловік був нагородований вдруге, вона могла з чистим сумлінням взяти книжку, яку читала вже майже місяць. Не надовго... на годинку. Лише на одну годинку.

— Ти не думаєш іти спати? — спитав Петро, начебто байдуже.

— Я хотіла... Лише один розділ... Я недовго...

— Ти вчора теж читала.

— Ну й що ж? — спалахнула вона. — Чому тобі можна, а мені ні!?..

— Але, пожалій себе! Яка ж ти й справді, бідна! Читай, хоч до ранку, хто тобі боронить?... — він грюкнув дверима, і за хвилину Ольга почувла, як закрипіло ліжко.

Петро лежав у темній кімнаті, накривши себе лише простиралом, і невеселі думки бриніли, як комар, в його голові.

— Що це за життя? Прийдеш до хати і що на тебе чекає? — та сама нудьга, назва якій — подружжя. Та сама розтріпана злість, і ім'я їй — жінка... І пощо люди женяться? Вчора вона читала, нині — читає, позавчора в неї голова боліла, день

перед тим вона чулася змученою... І які плюси має взагалі таке життя? Грошей чоловік ніколи не має піти, куди хоче — не може, купити, що хоче — теж не може і навіть говорити те, що думає — не може, бо ж не випадом сказати їй, що її настрої чоловікові вже в печінках сидять та що вона абсолютно застаріла для нього... — Петро позіхнув... Ні, то не лише думки, то, на правду, такі комар десь бринів... От, bestія! Спати не дасть...

Він засвітив світло і почав шукати по стінах набридливу комаху.

— А, ось ти, злодію!... — пробурмотів, побачивши його на стелі, над головою. Він згорнув часопис і молодцювато підскочив на ліжку, стараючись забити його одним ударом. Але ноги його, не звиклі до таких вправ, підігнулися і він усім тягарем гепнувся об підлогу.

— Що сталося?! — вбігла перелякана Ольга.

— Нічого! Комара забив!! Іди читай... — відповів він із злістю, силуючись встати з підлоги. — Ну, чого стоїш?

Вона подала йому руку і посміхнулася.

— Такі підстрибки вже не для тебе, серце. Не забувай, що ти не молодик...

Петро чмихнув обурено носом і ліг знову в ліжку.

— Дуже перепрошую, що відірвав тебе від лектури, але я тебе не кликав...

— Ну й чого злостися? Чи ж я тому винна, що комар тобі спати не дає?

— А хто тебе винить? Чого знов чіпляєшся?

— Та хто ж до тебе чіпляється, Господи?! Що за вдача!

— Ага! Вже тобі моя вдача не подобається! Може хочеш іншу пошукати? Прошу дуже, ніхто тебе не тримає! Я вже давно відчуваю, що ти до мене охолола. Певно, вісімнадцять літ... Набрид уже... Щось нове манить... Ні?

— Чи ти здурів? Що з тобою?

— Зі мною, чи з тобою?!

Ольга зідхнула. Як це вже набридло... Позавчора в нього хребет болів, тому він на неї гнівався. Вчора вона від втоми ледве лазила, тому він відпочивав, нарікаючи на її настрої. Нині комар його молодість

під знак запитання поставив, тому він в неї аморальності шукає, завтра її блоха вкусить, тому він чухатиметься... і знов вона у всьому винна... Певно! Як же інакше може бути!? Він же чоловік, вінець роду людського!... Він має право на відпочинок, він має право на настрої, він має право чутися бідним...

— Ну, коли, нарешті, спати підеш? Завжди мене з першого сну збуджуєш... Але тобі це однаково... Що за егоїзм жіночий...

— Але я також людина — хотілося їй крикнути.

— Я теж хочу трохи часу для себе!... Але вона не крикнула. Пощо?...

— Ти спи, я постараюся тихенько... — сказала досить лагідно.

— Спи... спи... Знаю я твоє тихенько! І чому не можна, як у людей разом спати йти?

— Бо у людей чоловік і жінка разом працюють, разом відпочивають, разом і спати йдуть.

— Ну, ще чого не вистачило... Пантофляром хочеш мене зробити? Ні, ні! Я й так хату тобі збудував... І скільки разів вже в хаті чистив...

— А я щодня чищу... і щодня варю... і працюю, і на закупи ходжу, і діри твої лагаю, і білизну перу, і прасую і посуд мию... — не витримала.

— Ага! Знову нарікання... Не треба було заміж виходити!

— Та хіба ж я знала...?

— Що ти не знала? Ну?

— Ах, лишім це...

— Ні, ні! Чого ти не знала? —

— Нічого...

— Не знала, може, що в мене мастків нема, чи думала, що тобі служницю найму, га? Чого ти не знала?

— Не знала, що ти такий... Як іржа... — хотіла сказати, але зір її впав на годинник.

— Ах, будем спати... Знову один день з життя минув... — сказала.

ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ

— Життя дуже коротка річ, а люди його собі ще й отруюють. Думають про міжпланетарну комунікацію, думають про дірки в кишени, — а щоб подумати, як це життя своєму ближньому усолодити — то ні! А хто є, скажім, чоловікові ближчий, ніж його власна жінка?... — При цій думці пані Ксеня перевернулася на другу сторону й зідхнула. — Для інших чоловік, можливо, власна жінка й була найближчою, але не для нього — не для її чоловіка. Він любив лише себе, та ще може, банкову книжку, яку в хвилини смутку витягав з кишені й оглядав люблячим оком. —

Пані Ксеня зідхнула ще раз і вирішила встати. Через венеціянські заслони пробивалось проміння раннього сонця і бігало на цитриново-зеленій стіні золотистими плямами. Вона чулася дуже нещасливою й огірченою. Нещасливою, бо сьогодні були її уродини, а яка жінка після тридцятого року життя тішиться від думки, що на її плечах лежить одним роком більше? — А огірченою, бо її чоловік напевно забуде цей для неї пам'ятний день, як забував він майже всі для неї пам'ятні дні протягом довгих літ їхнього подружнього життя. Вона була певна, що робив він це з розмислом, лише не знала чи для того, щоб не витратити на подарунок грошей, чи щоб підкреслити свою байдужість до неї. Але це остаточно не грало ролі і не заваджало їй чутися упослідженою долею, яка, обдарувавши її усіма надпересічними рисами, дала їй такого пересічного чоловіка. А що пані Ксеня була надпересічна — у цьому не було жодного сумніву. Принаймні, для неї... Вона причисляла себе до людей з глибокою ніжною душею і неабякими зовнішніми прикметами. Одним словом людиною, вартою ліпшого оточення, ніж оце...

Пані Ксеня встала і, з презирством подивившись на чоловіка, що спокійно спав, підійшла до дзеркала. Її волосся, накручене на папільотки, стирчало в різні сторони, а обличчя, ще спухле від сну, лиснілось товщем не дуже дорогого крему. 48 років! 48... це вже само по собі було трагедією, а в її випадку, samozрозуміло, особливою.

Вона майже злісно подивилася ще раз на чоловіка, який спав, не поділяючи її горя, і який, з притаманною йому, плиткістю, ніколи не задумувався ані над своїми п'ятдесятьма роками, ані над її душевними конфліктами.

— Одоробло! — подумала пані Ксеня і додала більше вишукано: — Егоїст! — Її чоловік пробурмотів щось у сні і почував кулаком око. 48 років... і які приємності мала вона в житті? Праця, сварки і праця. Правда, сварилась більше вона, а він переважно мовчав, але як їй не сваритись, коли її ніхто не розумів і навіть її власний чоловік не оцінював усього щастя бути її чоловіком.

Пані Ксеня вбрала халат і вийшла на подвір'я. Сусідська дівчина вішала за парканом якусь нейлонову білізну, тихо підспівуючи.

— Отака дурна гуска і має право на молодість, тоді, як я... — гірко зідхнула вона і трохи не заплакала. Але своєчасно стрималась, бо від сліз у неї набрякало під очима і ні пудра, ні крем не встигли були потім того приховати. Несподівано, коло гаражу, на старій вербі затьохкав якийсь птах, зацвірінкав радісно й дзвінко, наче не міг далі стримувати втіхи життям. Затьохкав, затягнув свою пісню під саме небо і раптом замовк. Пані Ксеня всміхнулася. Ах!, яку роллю грають, зрештою, цифри? 45 чи 48 чи навіть 50 — що з того? Вона ж ще чулася жінкою і то не аби-якою; чоловіки ще дивилися на неї і говорили їй компліменти... Їй пригадався вислів її чоловіка: «компліменти є зайвим плястром для молодих і бальзамом для старіючих» — і знову злість охопила її. Він був попросту заздрісний і все! Заздрісний і, samozрозуміло, дурний. І де вона мала очі 20 років тому, чому не подумала ліпше? Ну, та хто ж припускав, що із знаного й шанованого чоловіка, за якого їй всі заздрили, зро-

битися отака ходяча нудьга. Ні лицарської поведінки, ні квіток для неї — нічого... Навіть уродин її не вшанув. Ну, вона йому цього не забуде, як не забула протягом 20-ти років ще жодного його промаху. А тому, що промахів він, на її думку, робив дуже багато, то й майже вся їхня розмова складалась з її пригадувань.

Пані Ксеня зробила вісім глибоких віддихів, потім пішла по сходах до хати. 48 чи ні, а Китовський тиснув їй вчора руку зовсім не як тиснуть старечі руки і поцілунок його на зап'ястку був довший, ніж на це навіть дозволяє конвенційність. Отже... — вона всміхнулася переможно. Ні, ні! Її пісня ще не скінчена...

— Бажаю тобі з води з роси... — Пані Ксеня здригнула з несподіванки, і підвела очі — Її чоловік стояв у кухні в піжамі і невміло тримав у руках якийсь коверт та китицю рожевих гвоздик.

— Ага! Ну, та певно. Він спеціально мені цей день пригадає, щоб я відчула мої роки, — подумала пані Ксеня з новою хвилею злости. — Яким чином ти оце пригадає собі мої уродини? — спитала вору.

Він ніяково переступив з ноги на ногу й посміхнувся.

— Та вже пригадає, як бачиш...

— Цікаво! Скільки років забував, і раптом пригадає. Дуже цікаво! Я тобі скажу, мій милий, чому це ти пригадає: ти лише хотів мені мої роки нагадати! Я тебе добре розумію...

— Але ж Ксенечко! Минулого року ти сварилась, що я забув, а цього року, коли я так старався...

— Старався! Ти старався мене вколоти, от що. Хтось би подумав, яка ж то шляхетна вдача!

Він мовчав, ще далі невміло тримаючи коверт і квіти і його розгублений вираз водянистих очей, його, непершої молодости, фігура, його обличчя з розтріпаним рідким волоссям — немилосердно драгували її, нагадуючи собою чомусь оту округлу вісімку після чвірки, яка цілий рік стоятиме тепер в її свідомості!

— І то подумати, що я 20 років свого життя тобі віддала! 20 років! Але тобі це байдуже! Тобі лише

б банкова книжка в кишені, — сказала вона й жалібно схлипнула. — А тепер хочеш мені моїми роками носа втерти. Мовляв: пам'ятай, що ти вже однією ногою в могилі, що ти вже стара. Але я ще не стара! Чуєш! Я ще всім вам покажу!

— Хто ж тобі про твою старість говорить, Ксеню? Заспокійся, я лише приємність тобі зробити хотів...

— Ха, Ха Ха! — зайшла вона штучним сміхом. — Знаю я твої приємності, мене не зачаруєш. Пару панчіх або картку за шість центів. От твої приємності...

— Та ж головне не зміст, а бажання, Ксеню, — він безнадійно зідхнув та поклав коверту і квіти на край стола.

— Не потребую я твого бажання! На, забори все, все забори! — вона вхопила їх і з злобою кинула йому під ноги. — Мені нічого від тебе непотрібно!

Він подивився на коверт, що лежав на зеленім лінолеумі підлоги, мовчки повернувся і вийшов, причинивши за собою двері. Чого він, власне, від неї очікував, що хотів у неї відкупити? Щасливу усмішку, подяку, чи просто спокій? Може, все разом, а найбільше, хіба, те, останнє... Та дарма... І не дивлячись на все, він її любив. Любив оцю вередливу, самозакохану і завжди невдоволену жінку, любив, сам не знаючи, за що. А, може, справжня любов лише й існує там, де немає для неї пояснення, немає причини й немає відплати...

Він провів рукою по чолі, наче стираючи з нього свої невеселі думки, і пішов до лазнички.

А пані Ксеня сіла на стілець і дивилася йому вслід смутними від люті очима.

— Не зміст, а бажання... — перекривила його голосно й глянула на коверт. Жалюгідна картка з побажаннями — це все, на що він міг спромогтись. Та ще оті бліді квіти з власного городу... І все лише для того, щоб нагадати їй її роки, та відібрати в неї останню приємність карати його презирством за те, що він забув день її уродин. Тільки чоловік його гатунку міг бути таким жорстоким!

— Скнара огидний! — подумала вона і копнула коверт, що відлетів убік і з нього висунувся ріг якоїсь сірої книжки. Вона здивовано піднесла її —

це була банкова книжка. На першій сторінці стояло її ім'я, а під ним, свіжими цифрами було написано: 869 доларів, 50 центів. Всі гроші, які її чоловік назбирав за ці довгі роки він віддавав їй. Всі. Вона знала цю суму точно.

Пані Ксеня схилила голову і раптом гістично заплакала. Це не були сльози подяки, бо хоч він і віддав їй все, вона ще ніколи не чулася такою бідною. Вона нараз відчула і весь тягар своїх літ і всю безцільність свого життя, в яке вона не зуміла внести ані крихти тепла, бо його не мала... І їй страшно стало перед майбутніми роками, коли вона все старітиме і коли її єдиною втіхою буде, хіба, оця банкова книжка... і, може, спогади про те як їй колись, мимохідь байдужі люди цілували руки коло зап'ястя...

НЕВЕЛИЧКА ПРИГОДА

Небо було похмуре, як і належиться небу в жалібній історії, і, щоб посилити гнітюче вражіння, почав падати не лише мокрий, але й холодний дощ.

— Я казала, що треба взяти парасольку, так ні! «Дощу, Талочко, не буде...» А це що? Фіялки, може? Всю фризурю через тебе попсую...

— Зконд же я ведзялем? Як ми їхали з хати було погідно. От я й думав...

— А ти ліпше не думай! Лиши цю роботу тим, хто розум має. От мені кара Божа, раз дурня послухай і то жалкуватимеш... Дай мені, принаймні, твій капелюх волосся прикрити.

— З дзйкон пшисмносцьом, Талюсю.

— Добре, добре, чи з дзйкон чи ні... Іди по таксівку, а я тут під дашком стану. Ач як ллє... Ну, чоґо стоїш? Не бійся, ніц тобі не станеться! Подумасш — панна тендітна... Ну!

Самозрозуміло, це були чоловік і жінка, бо хто ж інший потрапить казати собі правду в очі, навіть, якщо ця правда й буває дещо однобокою... Вона, тобто жінка, виглядала незле, принаймні, на тлі потемнілого неба, що милосердно прикривало не лише ненатуральність її пофарбованого волосся... А він виглядав отак собі, широкоплечо. Характери їх теж були зовсім пересічними, хоч це й не значить, що вони були подібні. Він, наприклад, любив парадувати бравурною жвавистю та крикливими монологами в товаристві, а вона не любила ні його монологів, ні товариства... Про свою пересічність вони нічого не знали, як це часто буває, і тому, що їхнє оточення складалося майже з таких самих, всі вони щасливо зараховували себе до надпересічних. Рідкі ж винятки людей розумних, які переважно є заскромні й замало зацікавлені, не хотіли позбавляти їх блаженної віри. Та їм і так ніхто б

не повірив...

А дощ лляв та лляв... По потемнілих вулицях бігли в поспіху заскочені зливою постаті. Ті, що мали парасолі, йшли повільніше, виставляючи на показ свою передбачливість.

— Таксі! Гей, таксі! — кричав широкоплечий чоловік жінки, розпачливо помахуючи однією рукою. Тією, що не затуляла ковніра легенького плаща, щоб хоч перешкодити холодній воді литися за шию.

— Жеби ці ясна крэф заляла! Жодна не хоче зупинитись! Гальо! Таксі!

— А ти піди за ріг! Чого приріс, ніби тебе прибило? Навіть таксівки злапати не потрапить, нещастя мое! Не бачиш, що вони всі з тамтонт їдуть?

— Та ж вони всі зайняті..

— О, горе мені з чоловіком! Тому, власне, й кажу! Піди за ріг! Ну, довго ще маю чекати? Чи ти хочеш, щоб я застудилася?

— Брунь Боже, Талюсю! Стань ближче до стіни, там сухіше. Я зараз... Єдну хвілечкеу...

Широкоплечий бадьоро махнув до жінки рукою ї, втягнувши шию в ковнір плаща, зник за рогом восьмиповерхового будинку. Там було трохи затишніше, бо вітер вів з другої сторони. Під дашком з реклямою асекураційного товариства стояло декілька людей. На хвилину чоловік жінки приєднався до них теж і, витерши хустинкою окуляри, тужно оглядався, шукаючи очима таксівки.

— Їдемо до мене, Мітька! У мене по-холостяцькі — сам п'ю, сам гуляю, знаєш... Сейчас яйця на сковородку — і вечерея, хоч куда...

— А, брось Ванька! Ходім до нас і поєднаєм приятное с полезним... Маю добру бутилку в хаті, та й бабка напевно вже борщ зварила... — донеслось збоку.

Широкоплечий оглянувся. За його спиною стояло двоє немолодих людей, здавалось, цілковито задоволених життям.

— Я цьем пшепрашем!... — обурено подумав він, неприємно вражений їхнім задоволенням, а ще більше їхньою розмовою.

— Руб їм цо хцеш, а оті малороси завжди лиша-

ються малоросами... «Приятноє с полезним...» Пхи! Вижутки сполченства.. — а в шлунку зацеміло від туги за доброю краплею, яка б загріла перемерзле й мокре тіло.

— Таксі! Гальо, таксі! — крикнув він до прибулого авта. Але двоє «вижуткуф» попередили його і з веселою усмішкою відчинили двері.

— Сорі, майт! — сказав один доброшно.

— Я ці не «майт»! — відгризнувся злісно широкоплечий.

— То якийсь поляк. Ну, сідай Ваня! Моя бабка, навроно, вже чекає — Двері замкнулися і таксівка рушила з місця.

— Жеби вас... Я — і поляк! Яке нахабство! — обурено шморгнув він і нервово зняв окуляри. Хтось пхнув його ззаду, окуляри вислизнули з мокрих пальців, і він, пошпортавшись, став на них ногою. Шкло хруснуло під черевиком, чийсь голос сказав «ексюз мі», перебігши попри нього, і широкоплечий чоловік залишився в зміненому світі, що кінчався вже декілька кроків далі... Піднісши з хідника чорну рамку, він смутно подивився на неї і зітхнув. «Найменше сім фунтів знову і то тепер, коли Талноє дістала такі дорогі захцянки... Хутро їй...»

— Ой, Боже! Таж вона чекає!... — Пригадав перелякано.

— Таксі! Гей, таксі! — закричав розпачливо в замрячену порожнечу. Хтось збоку здушено пирснув сміхом.

— Таксівки й близько нема, а він кричить...

— Мабуть, пару склянок... ту мач...

— Я — не п'ю! Я лише окуляри розбив і тепер не бачу! — огризнувся він до голосів, з почуттям образи й власної бездоганности.

— О, сорі! Чи можу вам допомогти? — спитав приємний жіночий голос, і молода дівчина взяла його під руку.

— О, ні! Ні! Я... я сам... Я лише далеко не бачу... Я є ол райт... Я... — Та вже було запізно.

— Ага! То ти так таксівку шукаєш! Розумію... Я стою й мокну, а мій коханий чоловік з іншими романсує! І як тобі не сором в твої літа!?

— Талюсю, я...
— Мовчи! Тепер я говорю!
— Та ж я...
— Мовчи, сказала! Він ще має нахабство оправдуватись!

Незнайома дівчина перелякано пустила його руку і відступила крок назад.

— Ексюз мі! Я лише хотіла допомогти... Це ваша дружина? Ай донт андерстенд...

— Помогти?! Вона хотіла допомогти!! Ха, ха, ха...

— Талья, та ж послухай! — благав широкоплечий, протягуючи їй обрамовання розбитих окуляр.

— Пшисенгам Богу!...

— Замкнись! Мене твої слова не цікавлять! Кінець! Шукай собі дурних, я вже маю досить! Гей, таксі!

— Талюсю!

— Я сказала кінець! І до хати не вертайся, бо не пуцу...

— Та ж подивись! Мої окуляри...

Але Талюсю вже не чула. Вона темпераментно сіла до таксівки, що під'їхала, грюкнула за собою дверима, залишаючи його під дощем, без капелюха і без грошей, бо любила носити його гаманець в своїй торбинці.

— Нехай покутує... — думала злорадно, подаючи шоферу свою адресу.

— І до хати не пуцу... принаймні, не відразу... паскуднику такий... Серед білого дня! І хто на нього спокусився?...

І хоч то був не день, а майже вечір, не грало для Талюсі жодної ролі.

Авто покотилося по асфальту і зникло. Широкоплечий чоловік сумно опустив голову і пішов мокрою вулицею вліво. Дощ лопотів по його лисявій голові і капав із старанно підстрижених вусів на потемнілу від води габардину плаща, що випиналася над помітним черевцем. Він чувся дуже мокрим і дуже нещасливим, бо до хати було безнадійно далеко, а в хаті чекала на нього нова злива.

— І все через отих маллоросів, — думав він злісно, бо навіть в думці не наслідювався обвинувачувати Талюсю.

— Якби не вони, їхав би тепер спокійно додому... А там капці, гаряча кава, міг би навіть яєшно собі підсмажити... Ясна б їх крив заляла, повсюди пхаються... Через них усе наше нещастя... «Приятное с полезным»... Пхи! Жодного почуття національної свідомости!...

І чим далі він ішов, тим більшою ставала його злість, набираючи великих патріотичних форм. В особах Мітьки й Ваньки він вже бачив персоналізацію всіх історичних поразок від часів деревлян і аж до часів... Талюсі.

— Так, так... Ну, та, може, вона таки зрозуміє... Певно, вона не могла зауважити, що його окуляри були розбиті, бо сама носила свої в торбинці, а без них не добачала зблизька... Талюся була, на нещастя, далекозора... Так би мувіць — аньол з малюткон вадон...

ГОСТИНИ

Навіть якщо б вона народилася й п'ятнадцять літ пізніше, вона гарною б не була, а він — був стрункий і трохи лисявий. Їх радо запрошували в гості, бо пані Зіна вміла бувати досить забавною, а пан Юрко належав до справжніх джентельменів. Крім того, вони зараховувались до так званої емі-граційної інтелігенції, і з цим треба було числитись. Їх запрошували...

На прийняттях, нормально, пані Зіна тяжко пурхала від однієї групки людей до другої, тримаючи чарку між двома пальцями правої руки і сьорбаючи з неї безупинно. Так робила вона й тепер, серед загального гомону й крику та підкресленої веселости. А пан Юрко, як завжди, сидів спокійно й бездоганно в куті, біля більш йому спорідненої душі і, легко підсміхаючись лівим кутиком уст, стежив за товариством взагалі, а за поведінкою своєї жінки зокрема. Він знав і її заздрість, і її любов до алькоголю, і тоді, як перша риса його злегка смішила, друга — обурювала безмірно й гірко. Пов'язати ці риси він не міг, бо колись заздрісним був він, не вона, і, незважаючи на це, вона вічно випивала понад міру.

— Що за препогана риса характеру! — думав він, нахмурившись, — Зіно! Не пий більше! — говорив старанно-лагідно. — В тебе потім голова знову болітиме!... — і скоренько відходив геть, неприємно вражений її шмінкою, що розповзлась навколо уст.

А Зіна, наче на злість йому й цілому світові, наливала нову чарку і, обводячи очима це давно знане, давно вигворене й давно спорожніле товариство, випивала її до дна, відчуваючи з кожною чаркою більшу порожнечу й гнітючу безнадійність і в житті цих знайомих людей, і в житті

власному, яке, крім заздрости, здавалось не мало нічого конкретного й спільного. Бо що ж було у них ще спільного? Їхні інтереси були різні, їхні характери — різні, їхні замилювання — різні, і навіть погляди на буденні речі були в них різні. Правда, вони обоє працювали для спільної родини, разом їли, разом виховували дітей або, принаймні, намагались їх виховати, разом копали в городі і разом спали. Та це ще не робило їх подружжям. Подружжям робила їх доперва ота пекуча й тяжка заздрість — заздрість, до людей, до речей і навіть інтересів. Перших п'ятнадцять літ їхнього співжиття заздрисним був він, а вона, обурено й ображено, напивалась, а останніх п'ять літ заздрисною стала вона і — напивалася далі. Не цілком, не до безпам'яті, але так, що в неї починали блищати очі і на другий день голова боліла до непритомності. Не знати, чи мав хтось із них причину на цю заздрість, бо ж вона була в ґрунті занадто вірною, а він — занадто поважним, та заздрість, як хвороба, приходять не знати звідкіля і чіпляється без вибору. Джерелом її є переважно зростаюча зневіра людини в собі, в свою вартість. Колись пан Юрко хворів на це, і Зіна, з усією її властивою жіночістю, боролась проти його зневіри. Тепер, сконцентрувавши всю свою увагу й увагу оточення на його надпересічності вона раптом сама повірила в неї і відчула свою власну безвартість. І від цієї хвилини життя її змінилося, бо тепер вона бачила вже в кожній жінці свою суперницю, переставши вірити, що чоловік може ще далі любити її, цілком пересічну, старіючу постать. Так і тепер, випиваючи котрусь там чарку, пані Зіна дивилася вбік, де сидів її чоловік, мило й шляхетно посміхаючись до худенької сусідки.

— Уже дві години сидить... Дві години й десять хвилин... Хоч би на мить відійшов... Лицар мені платонічний... Наче в нього може бути щось платонічне... А вона теж... свята мені...

Пані Зіна скоренько випивала ще одну чарку і з штучним сміхом підходила до іншої групи людей, таких же напівзвуждених і трохи сплячих. Розмови були повсюди однакові; останні газетні

сварки, еміграційні плітки, переписи на торті... Де-не-де хтось оповідав сотки разів чутий жарт, по можливості дещо вульгарний, бож це належало в уяві мужчин до прикмет мужности й геройства, хтось пригадував військові «розгрома», переважно на бабських фронтах, впиваючись спогадами про колись гарячу кров, хтось, з громадським сумлінням, говорив про потребу нових туалетів, під доміркою... І в цьому натовпі душ і тіл пані Зіна відчувала страшну самоту і тяжку гнітючу непотрібність.

— Хоч би на хвилину підійшов... Взяв би за руку, сказав щось миле... Не в кухні, коли я картоплю чищу, а він не має нічого ліпшого до роботи, а тут, серед людей... Щоб всі бачили, що я йому потрібна, що я не якась там підпита жінка, а що я — його жінка... Чому люди не відчують, коли їх найбільш потрібно? Може, тому, що вони зайняті...

— Ваше подружжя найліпше з усіх, які я знаю, — говорила їй знайома.

Боже мій! Які ж є ті найгірші? — зі страхом думала Зіна. — Що ж в'яже їх?... Але вголос казала: — Та, звідки?... Ми так само сваримось, як всі...

— Але, може, інакше любитеся...

— Ти чуєш, Юресь? — кокетливо сміялась пані Зіна, беручи за рукав чоловіка, що якраз підійшов до їх гурту.

— Чую, чую, — мужньо підсміхався він, беручи це як комплімент власним здібностям, і лагідно дивився на жінку, що лисніла від спеки й алькоголю.

— Пішла б хоч попудруватись... — подумав трохи роздратовано, але стримався від завваги, знаючи неможливу перечуленість пані Зіни.

— Взагалі, як вона поводитьсь? Говорить заголосно, аж до вульгарности, сміється — штучно, а плаксивий кут верхньої губи ясно показує, що вона вже має в чубку... І знов лежатиме завтра цілий день трупом від болю голови... і знову день втрачений...

— І буду лежати, мій милий... І найкраще б лягла і не встала, щоб дати тобі нагоду... — відповідав йому її погляд, і він, ніяково знизавши пле-

чима, пішов назад в кут, де мило й ввічливо посміхалась до нього урівноважена й привітна жіноча постать.

З другої кімнати доносилися звуки танго, декілька пар кружляли в обіймах перед дверима, повітря пахло смаженою куркою й цигарками. На столах чекали вінегрети, салати, оселедці, ковбаси, кури, пиріжки й французькі тістечка. Ціла батарея пляшок та чарок блимала збоку, переливаючись різними кольорами. Прив'ялі квіти нагадували поле й молодість. Пані Зіна, вдаючи, що слухає чийсь банальні компліменти дивилася, на ці різні постаті й обличчя, знайомі й не дуже цікаві, і бачила в них раптом зовсім щось інше, бачила голі душі, що, боячись самоти, влаштовують різні прийняття, що в страху перед порожнечою, тиснуться ближче один до одного і кричать, і плигають, і сміються голосно, щоб заглушити безпомічну безнадійність своїх душ. І, перехиляючи останню в той вечір чарку, вона знала, що завтра буде плакати від болю голови, але що за цю хвилину палкої любови до всіх бездомних душ, вона радо буде платити навіть довгими муками.

СИЛА ЗВИЧКИ

У вікна занедбаної цегляної хати хлюпав літній холодний дощ. Вітер мотлошив гілки єдиного на подвір'ї дерева і кидав бризки в широку шпару дверей.

В хаті було непривітно, вогко й сумно. На старому, ще з вікторіянських часів, кріслі сидів господар; неголений, нечесаний, і підпухлими червоними очима дивився на портрет в позолоченій рамці, що висів перед ним на жовтаво-сірій стіні.

— «Ах, Маріє, Маріє! І на кого ж ти мене покинула? Що я тепер без тебе робитиму?»

Знімка показувала жіночу голову з модерно-зачісанним волоссям і маєстатичним обличчям: на низькому чолі чорніли вузькі підголені брови, як дві риски, досить великий ніс закруглявся над гострими трикутниками верхньої губи, тоді, як нижня губа й масивне підборіддя несподівано вискакували вперед.

— Люба моя, чому ти мене із собою не взяла? Пропаду я без тебе. О Боже мій!

Він затулював обличчя руками і з гіркістю поринув у свої жалі, нарікаючи на прокляту долю, що лишила його після п'ятнадцяти років подружнього життя самого. Марія вже два тижні лежала в сирій землі, легковажно розбивши ще невиплачене авто, свою голову і його щастя об столітній стовбур евкаліптового дерева.

— «Куди ти так поспішала, Мурцю моя? Що ти зробила?»

З наругою він встав із крісла і, знявши портрет із стіни, поклав його собі на коліна.

— «Маріє, Маріє...»

Сльози перелилися через береги повік, тяжко впали на портрет жінки і лягли в куточку її червоних уст, як краплі роси на квітку.

Він не чув, як хтось зайшов до хати і струшував у коридорі мокрий парасоль, не чув, як відчинились двері до кімнати, де він цілковито віддавався своєму горю, і тільки тепер знайомий голос силою вирвав його з розпачу.

— Добрий день, Петрусю! Та слухай, ти ж не дитина! Перестань...»

— «Дайте мені спокій! Ідьте всі геть! Ніхто мене не розуміє!» — Кинув гістерично в напрямку голо-су, не підіймаючи голови.

— «Петре! Схаменися! Хіба ж я тобі ворог? Ти ж знаєш, як я Марію любила, вона мені, як сестра була, а ти кажеш, що я тебе не розумію».

Чорнява делікатна середнього віку жінка нахилилася до Петра і, відкидаючи рукою йому з чола волосся, говорила зі співчуттям:

— «Петрусю, бійся Бога, чи ж то можна отак пропадати, як ти? Певно, що твоя втрата страшна, але ти мусиш опам'ятатися. Своїм жалем її вже не повернеш, тільки собі пошкодиш. Тихо! Я знаю, що ти сказати хочеш, я тебе розумію... Але подумай, що б сказала вона, якби тебе отак побачила! Та тиж сам, як смерть: --- неголений, немитий, напевне й не їв нічого... Я навмисне до тебе не заходила, не хотіла тобі перешкоджати. Перші дні ти переживав своє горе насамоті, але тепер мусиш нарешті прийти до себе. Іди, серце, іди вмийся, поголись, а я тим часом трохи порядок зроблю і вечерю приготую, я дещо принесла...»

Вона взяла портрет з його колін і, витерши краплі сліз, уважно подивилась на нього.

— «Коли ця знімка була зроблена, Петрусю?» — спитала.

— «Давно, Адо... здається так давно... Були ми колись у місті з Марією, зайшли до ательє. Хотів я, щоб з нас обох фотопортрет зробили, та Мурця не схотіла. «Пощо?» — сказала, — «Ти на знімках опудалом виглядаєш».

«Ох, Маріє!...»

— «Я так і думала, що то давно було, в неї ані зморшки не видно... Ну та, звісно, добрий фотограф і зі старої молодицю зробить. От, лише другого підборіддя зретушувати не зміг». — Говорила,

наче про себе.

— «Знаєш, Петре, вона ліпше виглядала, як була повною. І пощо вона себе останній час дієтою морила?» — спитала голосніше.

Він встав із крісла, проводячи рукою по ще вогких очах.

— «Не знаю... Я нічого не знаю... Дай мені її портрет, я його сам повішу.» Потім повернувся до неї і схлипнув жалібно:

— «Нема Марії, нема...» — розвів руками по-дитячому.

— «Я... я здурію, Адо.»

І знесилено опустився назад у крісло.

Вона сіла коло нього на засмальцьовані бильця і злегка обняла його здригаючі плечі.

— «Петре! Заспокойся і вислухай мене.»

— «Ні, ні! Не говори нічого. Лиши мене, я не можу...»

— «Що ти не можеш?» встала трохи нетерпеливо. — «Не можеш себе в руки взяти? Та ж ти дорослий і розумний чоловік! Хіба ж у тебе нема сили волі примиритися з тяжким фактом і дивитися життя в очі без нарікань та скарг? Я тебе завжди так подивляла за твоє вміння мовчки терпіти, а тепер?...»

— «Терпіти?! Та хіба ж я терпів, як вона зі мною була?»

— «Ти тепер забув, Петрусю. Забув... Але колись пригадаєш. Зрештою, Марія не була янголом».

— «Гріх про мертвих отак говорити, Адо!» — піднявся з крісла чомусь трохи заспокоєний. — «Піду умиюсь трішки... Що я тобі ще хотів сказати?... Ага! Прошу, Адо, візьми твій плащ із фотелю. Ти ж знаєш, як вона на них уважала, ось навіть, мені старе крісло купила, щоб я нових штаньми не смарував».

— «Але, Петре? Та ж вона... Ну добре, добре. Я респектую твої бажання».

— «Дякую».

Він усміхнувся сумно і, згорбившись, вийшов із кімнати. — «А втім яку роль грали фотелі, коли не було кому їх доглядати?» — Подумав гірко й, відкрутивши в лазничці кран, охолоджував свої запа-

лені очі. На полиці ще стояла Маріїна склянка з її зубною щіткою, збоку Маріїн білий рушник з рожевими смугами, тоді, як його власний був бруднозеленого кольору. «Бо ти його так засмалюєш, що годі й випрати» — казала вона колись.

— «Ох, Маріє!»

Він голівся меланхолійно, не звертаючи уваги на краплинки крові, що поволі стікали по підборіддю. Потім уважно подивився на своє обличчя в дзеркалі.

— «Невже я ще такий самий, тоді, як її нема?...»

На нього зі скла дивилися запалі темні очі, довгий, трохи гачкуватий ніс і широкі, майже по-жіночому пухлі уста. Чорне рідкувате волосся відступилося взад, лишаючи півострови над високим чолом.

— «Мурця не любила лисих» — подумав і зідхнув.

З кухні чувся стукіт тарілок і високих обдасів. Петро поправив ковчир сорочки, причесався і, нараз похопившись, швиденько вимив пензель, поклав його на місце і стер красчком рушника мильні плями на дзеркалі: — Марія не любила, коли він лишав за собою безпорядок... Оглянувшись навколо, поправив ще раз рушник і вийшов, тихо зачиняючи двері.

— «От тепер ти знову людиною виглядаєш!» — зустріла його Ада, швидко пораючись коло столу, що, накритий білою скатертиною, манив до себе смачними стравами.

— «Ходи, сідай до столу, будемо вечеряти. Ну, яка з мене господиня, га? Дивись, я навіть тобі маленьку пляшечку коняку принесла. Ти ж любиш «Ремі-Мартін», ні?»

— «Але, Адо! Я не можу пити!»

— «А чому ні? Тільки трішечки, для апетиту. Прошу! Чекай, я тобі хліб насмарую».

Вона упала коло нього, то підливаючи йому чарку, то накладаючи на його тарілку найліпші кусники ковбаси. І хоч йому її присутність трохи заваджала, все ж таки, було приємно відчувати чись піклування та жіночу близькість.

— «Ти добрий друг, Адо. Не забула мене в горі

мосму, дякую тобі».

— «Ти мені не дякуй, а їж ліпше. От спробуй цієї шинки, правда добра? Я до міста за нею їздила, бо знаю, що ти любиш, та не дуже то часто її мав...»

— «Яка ти уважна. Тільки... чому ти тарілки від сервізу взяла? Ти ж знаєш, що покійниця їх лише для гостей витягала».

— «Знову вже... Ну пробач, Петре, я забула. На другий раз лишу твій сервіз для гостей...»

— «Як ти можеш щось таке говорити? Чи ж я буду ще гостей приймати? Моє життя вже скінчилось...»

— «Що за дурниці плетеш! Чоловік в найліпших роках, здоровий, пристійний, мудрий — і життя його скінчено! Я цілком розумію твій жаль і переживаю з тобою. Але ти ж не можеш закопати себе в чотирьох стінах і, посипавши голову попелом, чекати на кінець. Ти маєш обов'язок перед суспільством, тобі призначене місце в житті, і ти не мусиш від того відмовлятися.

Вона поклала свою плекану руку на його стиснутий кулак, що під цим дотиком відразу зм'як і розкрився.

— «Я ліпше, ніж хто інший знаю, яке ідеальне було ваше подружжя, Петрусю, але...»

— «Ну, може, таке вже ідеальне воно й не було...»
— перебив він її несподівано для самого себе.

— «Але ви за п'ятнадцять років зжилися, привикли одно до одного...»

— «Так, привикли... Знаєш, Марія була дуже проблематичною натурою. Вона не раз мені казала, що через мене втратила ліпші можливості... Що я? Я ніщо. Для неї треба було іншого чоловіка, який міг би дати їй все, чого вона бажала. А я, хоч як намагався, не міг їй того дати. Я... я не був її вартий, Адо».

— «Але, Петрусю! Як ти помиляєшся! Чи ти знаєш, що не одна жінка почувала б себе на сьомому небі, коли б ти був її чоловіком? Ні, не перебивай мене! Ти себе не дооцінюєш, і це твоя помилка, вір мені. Марія була чудова, мила, добра, гарна і таке інше... Але ти був і є не гірший від неї».

Він тяжко, боляче всміхнувся, наче вибачаючи

Аді її слова, що капали в його засохле серце, як дощ на потріскану землю. І хоч намагався приховати своє зворушення, проте очі його дивилися ясніше і на душі було легко й солодко. «Це від горілки», — подумав, виправдуючись перед самим собою.

— «Я знаю, Адо, що ти хочеш мене заспокоїти. Але бачиш, за п'ятнадцять років я видвик від самоти, та може навіть і від самотійности. Тому ця гнітюча порожнеча мене вбиває. Куди не кину оком — Марія. Що не подумаю — Марія. Без неї життя втратило свій сенс, бо вона ж була частиною мого Я».

— «Скажи ліпше, що ти був частиною її Я».

— «То не має значення, Адо. Яка в тім різниця?»

— «На мою думку, велика, бо вона тебе виповняла цілковито, а ти її ні».

— «Це лише доказ її переваги наді мною».

— «Я б то інакше сформулювала, але лишім це, друже. Я не прийшла з тобою сперечатися, мене лише тішить, що ти, нарешті, до мене говориш. Хочеш ще чаю? Тепер ти сиди й кури, а я помию швиденько посуд і постелю тобі. Вже досить пізно, треба мені й додому вибиратися. Завтра приїду відразу з праці, якщо можна. Можна, Петрусю?»

— «Чому питаєш?... Я тобі радий завжди».

— «Направду?» — Ада підійшла ближче і поклала йому обидві руки на плечі. — «Петрусю, серце, якби ти знав, як я чекаю на той день, коли ти знову усміхнешся! Як бачу тебе отаким нещасливим, то в мене аж серце кров'ю обливається».

«Які в неї маленькі руки» — майнуло в його голові. Але за мить він уже роздратовано картав самого себе. «Яка я погань!» подумав. «Мурця ледве в могилу, а я вже красу чужих рук помічаю».

Та було приємно і далі відчувати на плечах теплий легкий дотик. Проте, щоб покарати за це себе самого, він раптово встав, аж Адині руки опали вниз.

— «Дай мені сигарету, будь ласка, я вже всі свої скури».

— «Прошу, візьми у мене в торбинці».

Він нервово ходив по кухні, затаюючись димом

і мимоволі слідкуючи за її рухами.

— «Тарілки Марія клала завжди на середню полицю шафки, зліва. Ні, не там, а в ту скляну шафку. Чекай, я тобі поможу».

Він поклав сигарету в попільничку й помагав їй укладати тарілки.

— «Пригадую, Адо, як я колись карафку розбив. І як мені те сталося сам не знаю? Боже! Покійниця на мене кричала, я аж із хати пішов, щоб її лайки не чути. А тепер? Щоб я тепер віддав за те, щоб її голос знову почути».

Петро повернувся назад до столу і нараз аж зблід: сигарета, випавши з попільнички, тліла на білій скатертині. Вже пропалилась чимала дірка.

— «Ой лишенько! І то на візитовому обрусі! — скрикнув перелякано.

— «Ну й що з того? Діри є на те, щоб їх церувати. От мені нещастя! Нехай горить!»

Він збентежено подивився на Аду і раптом посміхнувся з полегкістю. І справді, нехай горить, та хто ж на нього за це сваритиме? І перший раз від тої хвилини, як Петро поховав жінку, він відчув щось подібне до душевної свободи, про існування якої за п'ятнадцять років майже зовсім забув. Силкуючись затримати це солодке почуття якнайдовше, він узяв недокурок і з виглядом переможця притулив його тліючим кінцем до скатертини на самій середині столу, а потім, тримаючи його двома пальцями, помалу тиснув до білого полотна, аж доки той згас, лишаючи по собі нову діру і купку темного тютюну, що стирчав з порепаного жовтавого паперу...

Декілька тижнів він чувся майже щасливим, п'яніючи від новознайденної волі. Йому було приємно лягати в черевиках на нову канапу, струшуючи попіл із сигарет просто на зелений килим обіч себе, заходити з праці до бару, де він наливавсь пивом чи горілкою, і приходити пізно додому. Він тішився, коли при голінню мильна піна бризкала на дзеркало і засихала там великими клаптями або, як на білих рушниках з рожевими смугами лишалися брудні плями від його недобре вмитих рук. Деколи він сідав у фотель проти Марііного

портрета і, випльовуючи кісточки з винограду на підлогу, переможно дивився на її фото. Але з часом йому це набридло, тим більш, що Ада, заходячи майже щовечора, мовчки наводила порядок і пробачливо всміхалася до нього, як до малої дитини.

Він тоді чомусь соромився й найжачувався, намагавшись безпідставною брутальністю виправдати себе перед нею. Та Ада була однаково терпелива і до його слів, і до його неохайности, вона з однако-вим усміхом прала його білизну, змітала розсипаний попіл і варила смачні страви, що пахли на всю хату. Вона робила це так самозрозуміло, що йому вже й на думку не спадало дякувати. Лише пізно ввечері, коли вона йшла додому, на нього на-падала меланхолія, порожня хата гнітила.

Одного дня він не витримав і сказав їй про це.

— «Але, Петрусю! Та не можу ж я з тобою но-чувати!»

— «Ну, і чому ні?» — наївно запитав він. — «Кімнат порожніх повно, вибери собі, яку хочеш, і переходи сюди мешкати...»

— «Слухай, Петре, ти молодий чоловік і самот-ній, а я, теж, ще не стара і, теж, самотня. Як би це виглядало?»

— «Ах, ти так думаш?...»

— «Не я так думаю, а люди так подумують».

Відповіла, милуючи його теплим поглядом.

Цього вечора він ще довго сидів замислившись: так, Ада мала рацію. Вона ще молода. А він? Чи ж він старий? Випростав спину, підтягнувши за-прасовані рубці штанів на колінах, потім погладив рукою праву щоку і скривив убік уста. Ні, він старим не почувався. Далі, Ада має лагідний характер, є добра господиня (дивно, чому вона й досі заміж не вийшла?).

— «Я вічно самотнім бути не можу. Отже, тре-ба наважитися» — вирішив, піднімаючись із крісла.

Вночі не міг заснути. Збуджена фантазія малю-вала йому картини майбутнього співжиття і, він, уважаючи Аду вже за свою власність, ніжно гла-див холодну подушку свого подружнього ліжка. Був певний, що вже незабаром тут лежатиме Адина голівка.

— «І чому я раніш не звернув уваги на неї, як на жінку? От дурень з мене! Між іншим... які в неї стрункі ноги...»

Коли другого дня переповів Аді свої думки, вона полегшено зідхнула, охопила його міцно за шию й зворушена прошепотіла:

— «Нарешті!»

Через три місяці вони одружилися. Петро уважав себе за найщасливішу людину в світі. Портрет Марії зайняв почесне місце в старій скрині, що стояла в непотрібному тепер гаражі, а, замість нього, на стіні красувався натюр-морт, чомусь з синіми грушами й фіялковими яблуками.

Ада була надалі спокійно-лагідна, мовчки ставила на місце його розкидані черевики, вішала на гачки його плащ та піджак, пекла смачні тістечка. Увечорі вони грали в шахи або слухали по радіо кримінальні оповідання, яких вона не любила. Дні минали, нанизувались у тижні.

Якось, Петро випадково знайшов у своєму старому плащі рахунок за Маріїн капелюх, який вона купила, незважаючи на його пасивний протест, і повільно спогадів залила його. Цілий день ходив, як не свій: — меланхолія знову охопила душу. Підсвідомо він відчув якусь порожнечу у співжитті з Адою, йому чогось бракувало, і рідна хата видавалась чужою. Проте, не хотів показувати Аді своїх переживань, які заново оволоділи його серцем. Був до неї подвійно уважним, часом навіть приносив квіти, щоб цим спокутувати свою провину перед нею.

Та одного разу, це була неділя, він під тягарем свого душевного конфлікту з тяжким позіхом ліг на канапу, безнадійно вперся очима в стелю, і, затагаючись сигаретою, байдужо струшував попіл на килим.

— «Петре!! Візьми, будь ласка, попільничку і перестань нарешті нищити меблі! Що ти собі думаєш? Пам'ятай, що я не є твоя служниця, щоб вічно за тобою ходити! Досить вже цього! Чуєш?»

Він миттю зірвався на ноги, тужно прислухаючи до знайомого тону знайомих слів.

— «Ну чого стоїш, як укопаний? Дивись, попіл

знову на підлогу сиплеться!»

Петро винувато посміхнувся, взяв попільничку в руку й обережно сів у старе крісло з вікторіанських часів. Меланхолія його раптом щезла, нарешті він знайшов свою душевну рівновагу і почував себе насправді вдома.

НЕДООЦІНЕНИЙ

Володимир Стріха, або як його друзі з підпольських впливів казали — Дзюник, а з підмосковських — Володя, був дуже милою людиною, в цьому не було сумніву. Крім того, він був письменником, в чому теж сумніву не було. Принаймні, у нього. Дуже часто, захопивши між долоні свою довгасту шляхетну голову з рідким, колись золотистим чубом, він дивився перед себе, на білі аркуші бльокноту, і розпачливо шукав доріг для своїх хвилюючих думок.

— Вступ, — шепотів він похмуро, — Вступ... Поетичний нарис природи... Хмари чорні й великі, мов старі черевики... Зле. Зав'язка... Ознайомлення з персонажами... «Хома Стовп народився о шостій годині ранку і мав бородавку коло лівого ліктя»... Ні, не те... Кульмінаційний пункт... Розв'язка... Співзвучність природи й дії... «Лляв дощ, і капали сльози...» О, горе мені! — Володимир бив стиснутим кулаком в чоло і нервово відкидав ногою крісло.

— Не можу... Не можу... Правила, Ха! Граматика! Метафори! Поетичні звороти! Рози, дози, метаморфози... Трястя його матері! І як може людина бути сьогодні письменником? Як?! От — маю ідею, маю тему, маю персонажів, — все маю. Та кому це потрібно? Сьогодні письменникові треба метафор! Зворотів! Наголосів! О, сто чортів! А як писав Сервантес? Як писав Бальзак чи Діккенс? А-а, що там вони! Вони не були українцями! Так і помирали, бідні, не пізнавши ні Грінченка, ні художніх правил...

Гірко всміхаючись, він гриз кінець олівця і, стиснувши брови, сів за стіл.

— «Добре... Почнем...

«Страшний вітер, немов оскаженілий звір, мотло-

шив чорними гілками голих дерев і... і... і рсвів десь в темній... в темній пащі бездонного неба». Так... Добре. «В темній пащі...» Художньо. Бігме, художньо. А що як до «пащі» причеплються? «Паща неба» — це вже майже безбожництво!... Атеїст — скажуть — Советофіл! А, до дідька пащу. Тепер «чорні гілки голих дерев». Це вже хтось писав — скажуть — Нема оригінальності. Плягіят... Лишається сам звір... «Сильний вітер, немов оскаженілий звір...» І пощо тут бідних звірят чіпати? Що вони мені зробили?... — Він тяжко зідхав і задумано клав олівець до шухляди. Потім дивився на блокнот, поволі видавав почату сторінку і, зім'явши її двома руками в м'яч, вціляв ним у скриньку, до половини заповнену подібними творами.

— І пощо ото час марнувати? — говорила йому надтріснутим голосом, його вірна дружина.

— Ліпше б курник направив. А то кури по городі бігають, а йому байдуже...

— Кожна людина є до чогось призначена, — Олю! Зрозумій це. Ти до курника, я до писання...

— То чого не пишеш? Чого?

— Ти цього не зрозумієш. Я форм шукаю... Метафор, наголосів... У мене правопис теє... не теє...

— А коректори пощо? І при чому тут наголоси?

— А як же ж... Наголоси конечні. Вівця або вівця... Народ або народ... Знаєш...

— Нічого не знаю. По-моєму — зміст важливий. А наголоси? Пхи! Шевченко писав:

**«Так от як кров свою лили,
Батьки за Москву і Варшаву...»**

Москву, розумієш? І не болів за твої наголоси, бо мав що сказати. А ти, видно, не маєш, тому й виправдуєшся. А в курнику завіси переїржавіли і дверцят зачинити не можна.

— Олю! — благально дивився на неї Володимир. — Олю! Залиши мене в спокої з твоїми курниками. У мене душа болить, розумієш? Шевченко, може, не подумав, може не мав взірців, з яких приклад треба брати... Якби подумав, напевно б інакше написав... — сказав задумано. Він страшенно хотів дати себе переконати і мати змогу чути бідним.

— Як наприклад? — їдко питала Оля, войовничо взявшись у боки. — Як би він мав писати по-твойому? Може замінити Москву на Лондон, лише для милозвучності? Доброму письменникові і звук не пошкодить, а злому і правила ні до чого... Ліпше б ти завіси направив, а то письменників, поетів... метафор, селян розкуркулених, страждань народніх... правописів... І ні одного слова для душі. Сама грамота нудьга... Іди, іди. Папір і без тебе обійдеться.

Володимир, або Дзюник, безпомічно відмахувався рукою і, взувши старі черевики на свої довгі ноги, ішов... Кури були багато мудріші. Вони спершу сполохано кудкудакали, а потім лише зацікавлено поглядали одним оком на його сумні господарські спроби і без жодних небажаних зауважень та критик, кокетливо намагалися клінути його в дірку над великим пальцем, де невинно виглядала жовтенька вовна шкарпетки.

— Оля має рацію — думає він, похитуючи головою. — Вона, власне, стверджує мої думки... Кому потрібні всі ті правила, пощо вони? Але спробуй без них писати — і заклюють тебе. Добре було Тарасові чи Франкові! Їх і поправляти нікому було, не штука й прославитись... Ех!... — і він безнадійно махав рукою.

Зовсім можливо, що на цьому й закінчилася б письменницька кар'єра Володимира Стріхи, якби не мала пригода з великими наслідками. Сталася вона після праці і після вечері, коли рожеве проміння заходячого сонця приємно забарвлювало світогляд і облегшувало травлення підогрітих голубців. Володимир сидів коло свого стола і, перелистуючи листки календаря, машинально читав короткі вислови мудрих людей, що були внизу, під датою.

— 12-го жовтня... «Мовчанка прикрашає мудреця і маскує дурня...» Гм.. Так... «Промова має бути, як жіноча сукня: обтисла, щоб бачити зміст, і коротка, щоб бути цікавою...» Гм... Цікаво...

«Загальні правила створені для дрібних людей. Великі — творять собі свої!»... Так, свої... Що?!

Він зірвався з місця і ляпнув себе по чолі.

— Загальні правила... для дрібних людей... Великі... — Бігме це ж для мене! Загальні правила... Олю! Олю! Ходи... Ні, вона цього не зрозуміє!... Беликі творять собі свої... Та певно! Свої правила! Що мені до загалу? Що мене ті правила обходять? Я сам собі... Я сам...

Володимир, або Володя, гордо випростався і відкинув назад свій поріділий чуб.

— Володимир Стріха... Був колись десь там Едвард Стріха, та що він!... Я їм покажу...

Він оглянувся навколо і всміхнувся. — Мені б більшої кімнати — подумав. — З ранішим сонцем... І бюро нове, темне. Покрите зеленою вовною... або й лямінексом... Та це потім...

— Будь ласка, Олю, не роби більше в мене порядків і не займай мого стола, — сказав майже авторитетно, виносячи скриньку із зім'ятими початками своїх творів.

— А це чому? Ти собі служницю візьмеш, чи що?

— Ні... ні... Я сам... Там може бути якась важлива думка, а ти викинеш... Знаш, у нас кожне слово може стати скарбом...

— У нас? У кого це у нас? У тебе й мене?

— Ні... ні. У письменників, я думаю.

— Ага! Ти думаш... Може б, почкав, доки тебе хтось письменником звеличас, чи ти тут теж сам?

Володимир всміхнувся. Нехай говорить. Нехай...

Перший твір Володимира Стріхи під наголовком «Червона Кров» повернувся від видавництва через півроку. В залученні було чотири рядки машинописної імпертиненції, мовляв: «На жаль, Ваш твір художньо не опрацьований, задовгий, з невикристалізованою ідеєю й штучними персонажами. Ясним в нім є лише наголовок, але й йому бракує оригінальності, бо колір крові був зауважений вже давніше...»

Володимир скипів.

— Дурні! Таку мистецьку річ... Майже сто п'ятдесят сторінок національної боротьби, а їм ідея не викристалізована!... Та сам момент, де дядько Іван комуніста на цівку бере, чого вартий! Або, як Ярина портретом Сталіна під підпалює... А їм ще не викристалізована... Мабуть, не по душі мій па-

тріотизм! Ну, добре... Побачимо...

Другий твір Володимира Стріхи, під назвою «Чорні круки» лежав в іншому видавництві дещо довше. Володимир зле спав і питав сусідів, чи не потрапив лист на його ім'я до їхньої скриньки.

— Такий цікавий твір — думав нервово, — і ані пєс не гвкне. Там все — і зірки в небі, і трагедія розлуки, коли Наталка протягом цілих двох соток кілометрів руки ламає, плачучи... І війна, і підпільна праця... все там... Двісті вісім сторінок. Ні, дев'ять... Так, двісті дев'ять дрібного машинопису. А, може, вони вже надрукували?

«Чорні круки» повернулися з короткою заміткою на останній сторінці.

«Довжина твору — нічим не виправдана. До друку не придатний».

Володимир довго сидів, вдивляючись в чєсь не зовсім виразне письмо.

— Брєшєш, сатано! — прошепотів злісно. — Брєшєш!... Я знаю собі ціну. Он часопис вже чотири моїх статті вмістив, і ще вмістить, як напишу... Навіть Петро казав, що в мене стиль цікавий... А що, якби я йому перечитати дав? І Куликові... Так, Куликові обов'язково. І може ще Гордієвій, вона щось там сама пише... Вони мені скажуть... Напевно скажуть... Їм українська справа напевно не байдужа, як оцим московським прихвостням...

І він не помилився — і Петро, і Кулик, і Гордієва, і ще з півдесятка розумних людей цілковито погоджувались з Володимиром, щодо вартости його творів. Принаймні в його присутності...

— Дуже оригінальна тема... говорили йому м'яко. — Дуже... Невикористаний матеріал. Нам, власне, героїзму й потрібно, ви це добре підхопили. Добрий образ дядька Івана... такий патріотичний. Ви б постарались це книгою видати. Це було б корисною працею...

Володимир саяв.

— Я так і знав! Думали, що налякали мене! Думали, що я вже й замовкну! Ну! не на такого натрапили... Ми — письменники, інтелігенція, мусимо сірій масі дорогу до ідей освітлювати! Нас сама доля на провідні пости поставила! Друзі!...

Колеги!... Ми мусимо! Ми повинні...

Друзі й колеги притакували. Ніхто не заперечував думки про провідні пости, і всі погоджувались з далекозорістю долі, але чому вона вибрала якраз Володимира Стріху ліхтарем для мас — ніхто не розумів.

За деякий час і «Червона кров», і «Чорні круки» і збірка віршів «Український Олімп» були друковані за власні кошти автора.

— «Вийшли друком три книги нашого шановного автора Володимира Стріхи» — стояло в часописі. — «Гарна обкладинка. Ціна — чотири долари».

— Ну й де мені з ними подітися? — зідхала Ольга — Дев'ять соток книжок! І хто їх купуватиме?

— Не бійся, Ольо! Трохи я сам розішлю, для рецензій, знаєш, а тоді й решта піде...

Але книжки лежали.

— От стадо неграмотне!... — гарячився Володимир. — В телевізю очі влуплять, а рідної книжки не куплять... І що за колеги мені — 75 книжок розіслав, а ні одної рецензії не дістав. Наче їм мову відняло...

— Видно, нема про що писати, от і мовчать... — криво всміхалась його вірна дружина.

Вона вже не згадувала йому ні про курник, ні про поламаний паркан — Володимир був тепер вище цього. Він годинами дивився з великого вікна кудись в незнане, або задумано стукав олівцем по столі. Особливо, коли сподівався, що хтось може його побачити... Часто їздив по знайомих, з течкою випадково взятих творів, і читав їх поважно, з притиском, слухачам, які все частіше раптом кудись поспішали.

— Здурілі люди... Навіть вже й для духової страви часу не мають, думав зі смутком.

І в такому меланхолійному настрої застала його стаття про «Духові страви», дбайливо вирізана з позаокеанської газети і переслана йому без коментаря. В ній, після заміток про важливість літератури і її вартість для людського розуму й душі, після переліку деяких імен нових і старих пись-

менників та згадки про їхні найліпші твори, стояло чорними грубими літерами його ім'я.

— «Володимир Стріха! Минулого року цей автор видав власними коштами чотириста п'ятдесят фунтів битої ваги задрукованого паперу. Чотириста п'ятдесят фунтів!...»

Володимир Стріха відчув, як холодна хвиля поту раптом облила його голову і полізла по спині донизу.

— Чотириста п'ятдесят фунтів... Не дев'ятсот соток книг, не три твори, не двадцять сім віршів, а чотириста...

А я ж ночами не спав... А я ж... А я...

Він схилив голову на руки і заплющив очі. В горлі ріс якийсь гіркий клубок, солоні краплі повзли по щоках, збиралися в кутках уст.

— Битої ваги... — Він витягнув хустинку і витер очі.

— «Такі й подібні автори винні за зростаючу байдужість наших людей до друкованого слова, яке в руках цих авторів перетворилося в сіру анемічну нудьгу. Давайте нам вогню, давайте силу думки, давайте кохань, ненавистей, сміху, страждань — але не годуйте банальністю, лексиконом скомплікованих слів, трафаретним патріотизмом і — нудьгою. Ліпше, ради Бога, мовчіть!...» — Володимир голосно витер носа й схлипнув.

— Продажні душі... Пройдисвіти... — сказав кудись пошепки.

Так скінчилася письменницька кар'єра Володимира Стріхи. Він цілковито зійшов з громадського екрану і зник у забутті. Друзі й колеги все рідше його відвідували, не знаходячи спільної мови. І дивно, як скоро забувається людина, яка не лишила після себе нічого, навіть порожнечі... Деколи, правда, його жінка, приносячи сусідці свіжі яйця, оповідала, що чоловік її тепер вперто вивчає малайську мову. Кажуть, що малайські письменники ще не мають ні критиків, ні художніх правил...

ВЕЧІР ПЕРЕД РІЗДВОМ

Він ішов, похиливши голову вбік, немов прислухаючись до власних думок. В лівій руці звисала стара порепана течка, права — ховала в кишені зношеного піджака, ревматичну zdeформованість пальців. Кути щільно стулених уст кінчалися в гірких зморшках колись гарного, а тепер лише старого обличчя.

Степан Селянський — колишній адвокат, колишній вчитель, колишній паскар, потім емігрант, слюсар, потім замітайло і врешті — обідраний пенсіонер, картяр і майже алькоголік... Степан Селянський — багатьма бажаний, багато цілований, часто оплачуваний і гаряче люблений... і зовсім забутий.

Він зупинив крок і, за вичкою подивившись ліворуч, потім праворуч, перейшов вулицю. Обережність тут, власне, була цілком зайва, бо для кого чи для чого мав він берегти це нікому не потрібне життя? Колись у нього був син, стрункий і сіроокий... колись він мав жінку, потім другу — русяву з ямкою на щоці... Колись він мешкав у великій хаті з вузькими вікнами і в його саду цвіла навесні черемха... Колись його дружина, здається, перша, пекла на Різдво маківник і хата пахнула грибами і святом...

Степан Селянський поставив течку, відчинив скриплячу хвіртку і, притримуючи її ногою, зайшов на подвір'я. Трава перед чужою хатою була витовчена і зовсім пожовкла. Його кімната була ззаду, в прибудівлі з окремим входом, що дивився на одиноке дерево. Він був вдячний за цю прибудівку, тобто від нього очікували вдячності. Але він її не відчував, так як не відчував уже майже нічого, крім тупого цинізму змішаного з втомою.

Різдво... Так, сьогодні був Святвечір — він знав

це лише тому, що вчора Герасимчук, вигравши від нього майже доляра, сказав виходячи:

— Ну, побачимось десь за тиждень. Завтра Святвечір, Петро приїжджає з онуками...

Степан не любив Різдва. Не тому, що він був самотній і свята втратили для нього свою привабливість, а тому, що він вже не міг зрозуміти і відчутти потребу цих свят. Для дітей — так але для дорослих?... Як він міг відчувати Різдво, коли він, навіть, забув, як молитися? Як вірити в святість цього дня, коли він давно вже не вірив в жадну святість?...

Степан Селянський відчинив вікно душної гарячої кімнати, що тхнула алькоголем і старістю і, витягнувши з течки велику пляшку вина, налив собі у пластикovu чашку. Вино було терпке, гірке й гостре — італійці робили його без дозволу по хатах, і продавали дешево. Пізніше від нього боліла голова і печло в шлунку.

Пізніше...

Він сів на твердий матрац залізного ліжка і дивився перед себе на сіру стіну з плямами...

— В Австралії на Різдво люди їдуть на пляжі і впиваються холодним пивом... В Австралії... Минулого року він був на Святвечір у Куликів. Кулик безперервно хвалився своїм екзекутивством і називав решту українців «селепнею», а пані Ксеня бігала від кухні до столу і звала чоловіка Мурчиком... А цього року пані Ксеня лишила чоловіка і виїхала до Канади...

Десь забриніло радіо, різкі звуки оркестри вривались в гарячу тишу раннього вечора.

— Трагедія була не в тім, що він, Степан Селянський, сидів тепер самотній в чужій обідраній кімнаті чужої хати в чужій країні — трагедія була глибше... багато глибше. Якщо б ця кімната знаходилась у Львові, чи Кисві, він розумів би закономірність життєвого призначення... Навіть Сибір розумів би він. Але Австралія? Чому Австралія?... Що загубили в Австралії всі ці Степани, Івани, Геники чи Василі? Для чого і для кого рятували вони свос життя? Для розвитку австралійської економіки, чи для власного добробуту? Степан

сьорбнув ковток теплого вина і всміхнувся, відчуваючи дивне вдовolenня від думки, що його вклад в австралійську економіку вже скінчився, а власний добробут?... Він кинув оком навколо, немов голублячи поглядом свою очевидну біду, добровільно плекану для заспокоєння надто чуйливого сумління. Ні, він не хотів жити ліпше, ніж жили мільйони українців вдома, він не хотів розкошувати лише тому, що йому пощастило втетки від злиднів і горя рідної землі. Він хотів, принаймні, зовнішньо демонструвати перед самим собою, що він вибрав чужину не для наживи й м'якого ліжка. Чужину...

Колись він збирався завойовувати світ для України — (вино чомусь смерділо плісенню й сливками) — колись він гарячився і тратив час на гризню з партійними противниками серед своїх людей, і говорив великі слова з порожнім змістом... І вірив, що це все потрібно для України. Потім він втратив цю віру — втратив її десь на шляху між довгими промовами й будіванням нових туалетів в домівці... Степан Селянський поставив порожню чашку на стіл і встав. Колись він просив небо, щоб воно залишило йому хоч цю віру. Тепер він уже нічого не просив: — небо було не для Степанів. Його арендували інші... І Різдво було не для таких, як він — Різдво на чужині було для тих самозакоханих, які вірили в ними-заслужений привілей напихатись дванадцятьма стравами і підносити під чуже небо хриплу сп'янілість своїх голосів. Він на Різдво мовчав... мовчав, як ті вдома мовчали, лише він мовчав добровільно.

За вікном сутеніло. На дереві куйовдились чужі птахи, звідкись пахнуло печеним м'ясом.

Степан відчинив двері і тяжко сів на поріг, опершись спиною об одвірок. З землі повіяло прохолодою і чимсь давно забутим. Він сидів, тупо вдивляючись в темніюче небо, нічого не очікуючи і нічого не бажаючи — відділений від світу самотою. Десь квапилось життя, минало в поспіху, нервово крутилося, захлистується від нетерпіння. Йому — не було куди спішити. Його шлях кінчався тут, може завтра, може вже сьогодні... Прозвучить сотки разів казане «нехай пером буде йому чужа земля»

(наче вона могла бути комусь легкою), впадуть грудки твердої глини на дерев'яне віко — і все. Невже все? А його думки? А любов його? Та міцна любов до рідних вулиць, до очерету над річкою, до пахучої теплоти землі під босими ногами.. Невже на правду все?...

В темній глибині неба щось замерехтіло, затремтіло перед його старими очима і яскраво блиснуло чистим світлом.

— Перша зірка! — подумав він і несподівано відчув гарячий приплив давно забутої радості.

— Перша зірка! О, Боже!... — І, намагаючись стулити три скривлених пальці правої руки, Степан Селянський щасливо дивився в небо, здивовано прислухаючись до Різдвяної ночі, що наповнялась лише для нього чутими словами і стікала по його зморщеній щоці теплою сльозою.

З М І С Т

ВІРШІ ГУМОРИСТИЧНІ Й САТИРИЧНІ:

	Сторона
1. Культурні арабески	7
2. Історія Австралії	16
3. Збори	19
4. Міркування	20
5. Спека	21
6. Шляхи тернисті	22
7. О, доле!	24
8. Проблема розв'язана	25
9. Не сумуйте...	26
10. Сон	26
11. Ми	28
12. Промова	29
13. З громадського альбому	31
14. О, Америку!	34
15. Привіт СКВУ	35
16. Політичній еміграції	36
17. Борщ та гопак	37
18. Люблю вас...	37
19. І дні ідуть...	38
20. Новий рік	39
21. Кого цікавить?	40
22. Байдужим східнякам	41
23. Не ми	42
24. Часописові «Літературна Україна» — Київ	43
25. Братам і сестрам в Україні	44
26. Мелянхолія	44
27. Що робити?	45
28. Дуже модерні твори	46
29. Подружжя	47
30. Сучасна романтика	49
31. Жінкам	50

	Сторона
32. Чоловікам	51
33. Батькам сьогоднішньої молоді	52
34. Сини	53
35. Можливо...	54
36. Людина	55
37. Можна ходити...	56
38. Невже...	57
39. Сумніви	58
40. Поети	59

ВІРШІ ЛІРИЧНІ:

1. Лист додому	63
2. Рідне місто	64
3. Не питай...	65
4. Зелень і сонце	65
5. Надія	66
6. Кілька слів	67
7. Краса	67
8. Ідеш дорогою	68
9. * * *	68
10. Вечір	69
11. Молитва	70

ПРОЗА:

1. Яблуко	73
2. Будні	80
3. День народження	86
4. Невеличка пригода	91
5. Гостини	96
6. Сила звички	100
7. Недооцінений	110
8. Вечір перед Різдвом	117

